

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Lenka Mejdřická

**Integrace států bývalé Německé demokratické republiky do Evropské
unie pohledem liberálního intergovernmentalismu**

Integration of the German Democratic Republic in the EC in Light of the
Theory of liberal intergovernmentalism

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Dan Marek, Ph.D., M.A.**

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. srpna 2009

_____.

Děkuji vedoucímu své bakalářské diplomové práce Mgr. Danu Markovi Ph.D., M.A. za čas, který mi věnoval a za prospěšné rady a komentáře, jimiž mi pomohl při psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1. LIBERÁLNÍ MEZIVLÁDNÍ PŘÍSTUP	10
1. 1. Teorie evropské integrace.....	11
1. 2. Liberální mezivládní přístup	13
1. 3. Role institucí	14
1. 4. Tři fáze integračního procesu.....	15
1. 5. Liberální intergovernmentalismus a začlenění nových spolkových zemí do	ES 16
2. INTEGRACE NĚMECKO - NĚMECKÁ	17
2.1. Proces dekomunizace a demokratizace NDR.....	18
2. 2. Postup při sjednocování a sjednocení v deseti bodech	20
2. 3. Kroky v NDR směřující k demokratickému režimu	22
2. 4. Smlouva o sjednocení a Smlouva dva plus čtyři	24
2. 5. Mezinárodní aspekty sjednocení Německa	26
2. 6. Problémy spojené se sjednocením	27
2. 7. Pět nových spolkových zemí a Základní zákon.....	28
2. 8. Sjednocení Německa z pohledu liberálního mezivládního přístupu	29
3. INTEGRACE NOVÝCH SPOLKOVÝCH ZEMÍ DO ES.....	31
3. 1. Německá jednota ve svobodné Evropě	32
3. 2. Východoněmecká anomálie	34
3. 3. Stanovisko Evropských společenství	35
3. 4. Postoj institucí ES	38
3. 5. Třífázová integrace Jacquese Delorse.....	40
3. 6. Vliv Německého sjednocení na evropskou integraci.....	42
3. 7. Evropská politika sjednoceného Německa	45
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	50
PŘÍLOHY	56

ÚVOD

Dne 3. října 1990 došlo ke sjednocení Německa. Fakticky šlo o přistoupení pěti obnovených spolkových zemí bývalé Německé demokratické republiky (dále již NDR) ke Spolkové republice Německo. Toho samého dne přistoupily nové spolkové země i k Evropskému společenství (dále již ES). Tomuto slavnostnímu ceremoniálu předcházela téměř rok napínavých událostí. Od změny režimu ve východním Německu byla budoucnost rozdělené země projednávána jak na německé, tak na mezinárodní úrovni. Svobodné volby v NDR a neustávající tlak východoněmeckého obyvatelstva přispěl k překvapivě rychlému řešení situace a to formou přistoupení ke Spolkové republice Německo (dále již SRN). Bývalý kancléř SRN Willy Brand o této době prohlásil: „*Nyní srůstá, co k sobě patří.*“

Časově je možné práci vymezit událostmi, které probíhaly mezi lety 1989 a 1990. Konkrétně se jedná o podzim roku 1989 a zejména pak pád Berlínské zdi a totalitního režimu v NDR 9. listopadu 1989 až Den německé jednoty 3. října 1990. Samozřejmě dochází k časovým přesahům například při hledání příčin analyzovaných událostí je nutné zmínit procesy jim předcházející, stejně jako při hodnocení jejich důsledků je nutné pracovat s širším časovým rámcem.

Bakalářská práce se zabývá rozšířením Evropských společenství o území bývalé Německé demokratické republiky. Hlavním záměrem je analyzovat samotný proces přistoupení a jeho pozitiva i negativa, která se objevovala jak na straně Evropských společenství, tak i na straně Spolkové republiky. Specifickým projevem této problematiky je simultánní průběh rozšíření ES spolu se sjednocením Německa. Ve skutečnosti tedy můžeme na tuto situaci nahlížet jako na do té doby nikdy nezaznamenaný dvojitý integrační proces. První probíhal na úrovni německo – německé (tzn. přistoupení nových spolkových zemí ke Spolkové republice), zatímco druhý probíhal na evropské úrovni (tzn. přistoupení nových spolkových zemí k Evropským společenstvím). Analýza důsledků německého sjednocení musí tedy být odlišena od analýzy důsledků evropského integračního procesu, přestože se na první pohled zdá německé sjednocení shodné s hospodářskou

integrací do ES. Ve skutečnosti se jedná o rozdílné procesy, které se liší nejen samotným tempem splynutí dvou hospodářských a měnových prostorů. Dalším specifikem tohoto faktického rozšíření ES, jsou jeho podmínky. Nové spolkové země nebyly nuceny splnit přístupová kritéria, právě z důvodu simultánního průběhu německé integrace.

Cílem práce je zhodnotit příčiny, které napomohly k urychlení integračního procesu a vytvořily tak specifický model mezi integračními přístupy. Zejména budou zkoumány motivy zúčastněných aktérů ke kooperaci a dále pak význam ukotvení západního Německa v evropských strukturách při procesu přistoupení nových spolkových zemí k ES. K objasnění těchto a dalších důvodů rychlého průběhu přistoupení bývalé NDR k ES bude využita teorie liberálního mezivládního přístupu, která je pro tento případ vhodná mimo jiné proto, jakým způsobem reflektuje zájmy obyvatelstva. Tato práce bude ověřovat následující hypotézu: *Proces integrace nových spolkových zemí, jenž vznikly na území bývalé Německé demokratické republiky, do ES napomohly urychlit zejména dva faktory. Prvním velmi významným faktorem byla vůle východoněmeckého lidu. Druhým byl tlak západních mocností na prohlubování politické integrace, který vyústil v Maastrichtskou smlouvu, kde hlavním motivem ze strany západních mocností byla kontrola sjednoceného Německa.*

Práce vychází z empiricko - analytického přístupu. K ověření výše uvedené hypotézy bude využita metoda případová studie, která je vhodným nástrojem, jelikož se váže ke konkrétnímu státu nebo lokalitě a je časově omezena. Bakalářská práce analyzuje nejprve proces integrace německo – německé a poté proces integrace států bývalé NDR do Evropských společenství.

Za nutné považuji také již v úvodu upřesnit termín *sjednocení* ve vztahu k Německu. Přestože se všeobecně tento termín užívá a v této práci je často zmíněn, z právního hlediska se nejedná o sjednocení, ale správným termínem je přistoupení. Rozhodnutí Lidového sněmu ze dne 23. srpna 1990 zní: „Lidový sněm deklaruje přistoupení Německé demokratické republiky k prostoru, v němž platí Základní zákon Spolkové republiky Německo na

základě článku 23 Základního zákona s platností od 3. října 1990¹. Protože však odborná literatura jak německá, tak česká využívá pojmů sjednocení a znovusjednocení běžně, bude těchto pojmů užito i v této práci.

První kapitola přibližuje teoretický koncept liberálního mezivládního přístupu. Sleduje vývoj této teorie v rámci vývoje evropské integrace a ověřuje jeho aplikovatelnost na rozšíření ES o nové spolkové země. Druhá část se věnuje konkrétním momentům, které vedly ke sjednocení obou republik v současnou Spolkovou republiku Německo. Proces sjednocení je možné časově rozdělit na tři etapy, kdy první etapa zahrnuje období od pádu berlínské zdi v listopadu 1989 do prvních svobodných voleb v NDR v březnu 1990. Toto období je obdobím rozhodování o možnostech NDR, perspektivě a způsobu sjednocení Německa. Druhá etapa sjednocení je časově vymezena březnovými volbami a počátkem července roku 1990. V té době byly tématem praktické kroky sjednocení. Poslední etapou je období od počátku července do vlastního aktu sjednocení 3.10.1990, kdy byla podepsána Smlouva o sjednocení a hlavním politickým tématem této etapy bylo praktické dovršení sjednocení. Ve třetí kapitole je popsán proces přístupu pěti nových spolkových zemí do ES, který probíhal nestandardně ve srovnání s jinými rozšířeními. Významná část je věnována vysvětlení třífázové integrace podle Jacquese Delorse. V závěru této části jsou pak důsledněji zkoumány výše zmíněné příčiny specifčnosti a rychlosti průběhu rozšíření ES.

V české odborné literatuře nebylo téma ještě zdaleka uspokojivě zpracováno. Je možné nalézt publikace, které se zabývají sjednocením Německa zejména po historické stránce, ale z pohledu mezinárodních vztahů a zejména evropské integrace je znovusjednocení v české literatuře zpracováno pouze vágně. Z českých autorů zabývajících se touto problematikou je možné uvést například Vladimíra Handla nebo Jaroslava Šauera. Téma přistoupení nových spolkových zemí k ES pak v české odborné literatuře není zpracováno téměř vůbec. V německé odborné literatuře je sice možné najít několik publikací a odborných článků, které problematiku

¹ *Beschluß der Volkskammer über den Beitritt der DDR zur Bundesrepublik Deutschland vom 23. August 1990.* Dostupný z: http://www.dhm.de/lemo/html/dokumente/DieDeutscheEinheit_erklaerungVolkskammerZurWiedervereinigung/index.html (citováno 12.7.2009)

pokrývají, avšak ani zde není literatura nikterak vyčerpávající. Analýza tohoto konkrétního příkladu z pohledu teorií evropské integrace nebyla doposud v dostupné literatuře zpracována. Konkrétnější charakteristika literatury musí být spolu se členěním práce na tři tématické bloky také rozdělena.

První část, tedy teoretický rámec, vychází z prací Andrew Moravcsika a zejména z jeho knihy *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*, která vysvětluje jednu ze současných evropských integračních teorií, a to liberální mezivládní přístup. Mezi další využitě zdroje patří přehledné zpracování teorií evropské integrace od Bena Rosamonda – *Theories of european integration* a článek Bertholda Rittbergera a Frank Schimmelfennig – *Intergationstherorien: Entstehung und Entwicklung der EU*.

Kapitola zabývající se procesem sjednocení Německa byla z hlediska dostupnosti odborné literatury nejbohatší. K analýze této události je možné najít dostatek sekundární literatury jak v německém, tak i v českém jazyce. Hlavními zdroji k této kapitole byly knihy německých autorů a to *Dějiny Německa* od Helmuta Müllera, *Dějiny NDR* od Hermanna Webera a zejména kniha *Der lange Weg nach Westen II.*, jejímž autorem je Heinrich August Winkler. Poslední jmenovaná kniha podrobně a názorně popisuje události, jenž probíhaly v SRN, NDR i na mezinárodní úrovni, proto byla částečně nápomocna i při zpracování následující kapitoly. Při analyzování německo-německé integrace bylo také hojně využito pramenů, jakými jsou německý Základní zákon nebo smlouvy uzavřené jak na spolkové, tak na mezinárodní úrovni.

Nejsložitější z hlediska dostupnosti literatury byla část, která pojednává o integraci NDR do Evropského společenství. Průběh a postup skutečné politické a hospodářské integrace je v literatuře popsán jen sporadicky. Můžeme sice najít relativní dostatek zdrojů, které analyzují situaci v nových spolkových zemích po přistoupení k ES, ale o samotném třífázovém průběhu integrace je literatury poměrně málo. Z toho důvodu bylo nutné pracovat zejména s odbornými články a primárními zdroji jako jsou hodnotící zprávy Evropské komise nebo vyjádření Evropské rady. K dohledání těchto a podobných dokumentů mi byl výrazně nápomocen Archiv evropské integrace (<http://aei.pitt.edu/>), zde je možné najít dokumenty vztahující se k evropské

integraci před r. 1993, tedy před vznikem Evropské unie. Ze sekundární literatury vhodné k analýze dopadů přistoupení k ES na nové spolkové země byly přínosné knihy *Zwischenbilanz der Strukturforintervention und andere EU Programme in den neuen Bundesländern* autorky Katheleen Toepel, *Die zweifache Integration: Deutschland und Europa*, editované Horstem Siebertem a zejména kniha *Die Neue Bundesländer in der EG* Manfreda Wegnera.

Práce taktéž čerpá z internetových zdrojů, ze kterých lze zmínit např. projekt Německého historického muzea *Lebendiges virtuelles Museum Online* (<http://www.dhm.de/lemo/home.html>), internetové kroniky Berlínské zdi a vyjednávání na úrovni dva plus čtyři (<http://www.chronik-der-mauer.de/>, <http://www.2plus4.de/>). Velmi nápomocné byly také stránky Nadace Konrada Adenauera věnované Helmutu Kohlovi (<http://www.helmut-kohl.de>). Na nich je možné najít nejen přehledně zpracovaný historický vývoj, ale také odkazují na užitečné primární zdroje. Pro zhodnocení hospodářského vývoje v pěti nových spolkových zemích byly nápomocny stránky projektu vedeného Magdeburskou vysokou školou (<http://www.stendal.hs-magdeburg.de/project/konjunktur/index.htm>) a stránky německého ministerstva zahraničí, zveřejňující zprávy spolkové vlády o stavu německé jednoty (<http://www.bundesfinanzministerium.de>). K určení skutečných motivů obyvatelstva a zhodnocení veřejného mínění ve východním Německu byly využity studie a průzkumy publikované na stránkách Leibnitzova Institutu pro sociální vědy (<http://www.gesis.org/das-institut/leitbild/>).

1. LIBERÁLNÍ MEZIVLÁDNÍ PŘÍSTUP

Cílem práce je analyzovat proces sjednocení Německa a přistoupení území bývalé NDR k Evropským společenstvím. Tato kapitola má za úkol přiblížit liberální mezivládní přístup, který patří mezi současné integrační teorie. Za pomoci tohoto přístupu je proces v práci vysvětlován. První část této kapitoly uvádí důvody, které vedly k výběru zvoleného teoretického konceptu z kontextu ostatních integračních teorií. Následně jsou představeny hlavní teze mezivládního liberálního přístupu.

1. 1. Teorie evropské integrace

Martin List nazval Evropu stavenišťem (Baustelle), na kterém se pilně pracuje již více než 50 let.² Po stagnující fázi 60. a 70. let můžeme na tomto staveništi pozorovat opět mnohé aktivity. Nejjasnějším příkladem je rozšiřování ES/EU, kdy se počet jejích členů ztrojnásobil z 9 na 27. Pozadu nezůstává ani práce na upevnění základů, zde došlo ke čtyřem reformám smluv s významnými institucionálními a kompetenčními změnami.³ Na tyto a další významné kroky v rámci evropské integrace je možné nahlížet a analyzovat je za pomoci různých teorií z několika vědeckých oblastí. Jedná se o koncepty, které vycházejí zejména z oblasti mezinárodních vztahů, politologie, sociologie nebo ekonomie. V posledních letech ovšem dochází k chápání teorií evropské integrace jako samostatné vědecké disciplíny.⁴

Donald Puchala specializující se na evropskou integraci ve svém článku *Of Blind Men, Elephants and International Integration* uvedl následně často citovaný příměr: „*Několik slepých mužů přistoupilo ke slonovi a každý se ho dotkl ve snaze zjistit jak zvíře vypadá. Každý slepec se nicméně dotkl jiné části obrovského zvířete a usoudil, že slon vypadá jako ta část, které se dotkl. Takže muž, který se dotkl chobotu usoudil, že slon je dlouhý a štíhlý, zatímco druhý muž, který se dotkl ucha usoudil, že slon je široký a plochý. Ostatní samozřejmě dospěli k jiným závěrům. Celkovým výsledkem bylo, že žádný z mužů nedospěl k přesnému popisu slona. Přesto každý ze slepců získal z vlastní zkušenosti dostatek důkazů pro nedůvěru v ostatní a k vedení živé diskuze o podobě zvířete.*“⁵ Tento citát nám naznačuje proč a jak je těžké jakkoliv přesně definovat Evropské společenství, popřípadě Evropskou unii a také, jak důležitý je úhel pohledu, ze kterého je určitý jev zkoumán.

Po dlouhou dobu bylo cílem badatelů v oblasti evropské integrace nalézt jednu „velkou teorii“, která by byla schopna objasnit veškeré integrační procesy, které v Evropě probíhaly a proběhly. Produktem těchto snah jsou

² LIST, Martin: *Baustelle Europa: Einführung in die Analyse europäischer Kooperation und Integration*. Opladen 1999, Leske und Burdich, s. 12.

³ Těmi jsou Jednotný Evropský Akt, Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva a Smlouva z Nice.

⁴ KRATOCHVÍL, P.: *Teorie evropské integrace*. Praha 2008, s. 82.

⁵ PUCHALA, D.: *Of Blind Men, Elephants and International Integration*. Journal of Common Market Studies. Vol. 10, N. 3, březen 1972, s. 267 – 284.

například funkcionalismus nebo federalismu.⁶ S prohlubujícím se stupněm integrace a rozrůstajícím se společenstvím bylo několikrát dokázáno, že tyto velké teorie nejsou schopny všechny tyto procesy obstojně vysvětlit a v rámci vědeckého diskursu se objevuje názor, že Evropská unie a proces evropské integrace jsou příliš komplexní než, aby mohly být zachyceny jedním teoretickým přístupem. Z tohoto důvodu vznikají v této oblasti během posledních téměř dvaceti let spíše teorie krátkého až středního dosahu, s jejichž pomocí je možné vysvětlit vždy pouze některé aspekty integrace. Impulsem pro nové nebo obnovené bádání v tomto směru byly události 80. let, kdy došlo k opětovnému usilování o dokončení jednotného trhu, které vyústily ve schválení Jednotného evropského aktu.⁷ Dalším problémem při vědeckém nahlížení evropské integrace je nemožnost jejího srovnání s jakýmkoliv podobným případem. Ben Rosamond tuto situaci označuje jako „*problém n=1*“.⁸ Žádný z dosavadních příkladů sjednocení nedospěl za obdobných podmínek k tak hluboké integraci, jakou můžeme pozorovat v Evropě.

Důvodů pro využití teorie, přestože nedokáže vysvětlit vše, je hned několik. Například nám usnadňuje interpretovat jevy, se kterými se během bádání setkáváme. Pomocí jedné z teorií je možné popsat strukturu konkrétního procesu a neskončit zahlcen výčtem detailů. Teorie nám dále umožňuje vidět souvislosti v různých oblastech a integrovat empirické poznatky z těchto oblastí a nakonec nám nabízí alternativní přístup ke zkoumané situaci. Pro výše zmíněný konkrétní případ, kterým se práce zabývá, byl zvolen mezivládní liberální přístup, jehož hlavním teoretikem je Andrew Moravcsik. K výběru této integrační teorie bylo přistoupeno zejména proto, že klade důraz na domácí kořeny národních preferencí a proto, že operuje s tzv. „dvojúrovňovou“ hrou (two level game).⁹ Zásadním problémem při tomto rozhodování byla specifická příroda případu, tedy simultánní průběh dvojí integrace.

⁶ RITBERG, B. A F. SCHIMMELFENNIG: *Integrationstheorien: Entstehung und Entwicklung der EU*. Ferdinand Schöningh, Paderborn 2005, s. 22.

⁷ FIALA, P. – M. PITROVÁ: *Evropská unie*. Brno, CKD 2003, s. 215.

⁸ ROSAMOND, B.: *Theories of european integration*. New York, Palgrave 2000, s. 7.

⁹ ROSAMOND, B.: c. d., s. 17-18.

1. 2. Liberální mezivládní přístup

V procesu evropské integrace proti sobě stojí téměř od počátku dva základní přístupy, označované jako integrační paradigmatu EU. Jedná se o intergovernmentalismus a supranacionalismus. Liberální mezivládní přístup, jak už sám název napovídá, spadá spolu s realistickým mezivládním přístupem do intergovernmentalismu a částečně navazuje na klasický intergovernmentalismus reprezentovaný zejména Stanley Hoffmannem. Jedním z prvních teoretiků tohoto přístupu je Allan Millward, který ve své knize *The European Rescue of Nation-State* vysvětluje pozitivní vliv integrace na zachování nebo posílení suverenity národního státu. Vznik liberálního intergovernmentalismu je částečně popisován odbornou literaturou¹⁰ jako odmítavá reakce na supranacionální institucionalismus (nazývaný také nový institucionalismus) k jehož teoretikům patří například Wayne Standholtz a Alec Stone Sweet.¹¹

Liberální mezivládní přístup je jednou z nejvlivnějších současných teorií evropské integrace, která osciluje na hranici mezi ucelenou teorií integrace a teorií středního dosahu, která byla formulována specificky pro objasnění integračního procesu.¹² Přízvisko liberální dostal tento přístup, jelikož za hlavní důvody mezinárodní spolupráce považuje ekonomické otázky, zatímco například u realistického přístupu jsou těmito důvody bezpečnost, strategie a obranyschopnost (spojená s vojenskou připraveností). Mezivládním je z toho důvodu, že považuje vlády států za hlavní nástroj integračního procesu, na rozdíl od například institucionalistického přístupu, kde hlavním motorem (a brzdou) procesu jsou právě instituce.¹³ Moravcsik tak vrací důležitost národnímu státu na mezinárodním poli a staví ho nad nadnárodní instituce ES/EU.

¹⁰ B. Rittberg, F. Schimmelfennig, B. Rosamond atd.

¹¹ RITTBERG, B. A F. SCHIMMELFENNIG: c. d., s. 22.

¹² KRATOCHVÍL, P.: *Teorie evropské integrace*. Praha 2008, s. 31.

¹³ MORAVCSIK, A.: *Negotiating the Single European Act*. International Organization, Vol. 45, No. 1., 1991, s.23. Dostupný z: <http://home.aubg.bg/students/ZVA060/intergovt.pdf> (citováno 2.8.2009)

1. 3. Role institucí

Chování státu, je dle autora racionální, to znamená, že vstupem do institucí ES/EU se snaží maximalizovat svůj zisk a to formou vyjednávání s ostatními státy. Cílem vlád národních států je vždy zvýšit ekonomickou situaci ve vlastní zemi a evropská ekonomická kooperace jim slouží jako nástroj k dosažení tohoto cíle.¹⁴ Role institucí v rámci integračního procesu není podle Moravcsika iniciační, ale naopak kontrolní. Zatímco jiné teorie nahlíží na instituce, jako na nástroje omezující národní státy a jejich zájmy, Moravcsik říká opak: „*Mezinárodní instituce spíše rozšiřují, než omezují schopnost vlád dosáhnout domácích cílů.*“¹⁵ Považuje je za nutné nástroje pro mezinárodní spolupráci, ale pravým impulsem k integraci je narůstající interdependece¹⁶. Právě kvůli interdependenci stoupá také tlak na vlády, které pak společně tyto instituce vytvářejí za účelem konsolidovat ekonomickou spolupráci a kontrolovat plnění uzavřených dohod. Zde vychází autor z funkční teorie režimů, jejímiž hlavními teoretiky jsou Robert Keohane a Joseph S. Nye. Ti považují za významnou funkci institucí jejich důvěryhodnost v rámci mezistátního vyjednávání v oblasti volného obchodu.¹⁷

Moravcsik nevidí primární funkci institucí v setkávání zástupců národních států k dojednání společných postupů, říká, že k takovýmto interakcím na mezistátní úrovni dochází průběžně a státy jsou na spolupráci zvyklé to znamená, že by se byly schopné dohodnout i v rámci jiné platformy, než jsou instituce ES. Primární rolí je již zmíněná kontrola a koordinace spolupráce členských států. Za sekundární funkci institucí Moravcsik považuje jejich vliv na zamezení konfliktů. Při spolupráci více stran je možné dosáhnout více alternativních řešení problémů, které by na bilaterální úrovni nebylo možné nalézt.¹⁸

¹⁴ MORAVCSIK, A.: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. In: Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4, prosinec 1993, s.15. Dostupný z: <http://www.aueb.gr/deos/MASTER-GR/Moravcsik-1993.pdf>. (citováno 5.8.2009)

¹⁵ MORAVCSIK, A.: 1993, c. d., s. 2.

¹⁶ Vzájemná závislost, zejména ekonomická.

¹⁷ NYE, Joseph S.: *Understanding International Conflicts*. Longman 2007, New York, s. 15.

¹⁸ MORAVCSIK, A. : *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. London 1999, s. 20.

1. 4. Tři fáze integračního procesu

Průběh integrace podle liberálního mezivládního přístupu probíhá ve třech fázích. První fáze je utváření preferencí na domácí úrovni. Národní zájmy zahraniční politiky jsou formulovány za prvé tlakem domácích skupin a za druhé tlakem ekonomické interdependence. V rámci zájmových skupin klade Moravcsik velký důraz zejména na ekonomické skupiny, které se snaží chránit své zájmy v rámci společného trhu, nicméně významnou roli mohou hrát také skupiny motivované ideologickými důvody.¹⁹ Když dojde ke konvergenci zájmů významných ekonomických a politických aktérů v rámci státu přistupují jeho zástupci k vyjednávání v rámci institucí ES.

Druhou fází tvoří vyjednávání na mezistátní rovině, kde hlavní úlohu představují vlády a třetí úroveň představuje vytváření institucí, které kontrolují dodržování dohod.²⁰ Moravcsik ve své práci tvrdí: „*Evropská integrace může být vysvětlena pouze s odkazem na hlavní teorie mezinárodních vztahů.*“²¹ Konkrétně pak k využívá upřesněné a rozšířené teorie. V první fázi se jedná o obecné ekonomické teorie. Druhá fáze může být zkoumána za pomoci racionální teorie mezivládního vyjednávání a ve třetí fázi je možné užít funkční teorii režimů.²² Teorie funkčních režimů spadá pod neoliberalistické nahlížení mezinárodních vztahů a jejím hlavním teoretikem je Robert O. Keohan. Funkční režimy jsou formální a neformální uskupení států, jenž dobrovolně sdílí normy a principy, které regulují jejich chování v určité oblasti mezinárodních vztahů. Režim je buď iniciován jedním státem a vzniká na hegemonickém principu, nebo vzniká na základě reciprocit.²³

Moravcsik definoval evropskou integraci jako: „*řadu racionálních voleb, které učinili vůdcové států. Tyto volby odpovídaly omezením a příležitostem, jež pramenily z ekonomických zájmů vlivných domácích skupin, z relevantní moci každého státu v mezinárodním systému a z role mezinárodních institucí, které posilovaly důvěryhodnost mezistátních závazků.*“²⁴

¹⁹ MORAVCSIK, A: 1999, c. d., s. 12.

²⁰ MORAVCSIK, A: 1993, c. d., s. 22.

²¹ MORAVCSIK, A: 1993, c. d., s. 3.

²² MORAVCSIK, A: 1993, c. d., s. 4.

²³ KEOHANE Robert O. – NYE, Joseph S.: *Power and Interdependence*. Harper Collins Publisher 1989, s. 21.

²⁴ MORAVCSIK, A.: 1999, c. d., s. 18.

1. 5. Liberální intergovernmentalismus a začlenění nových spolkových zemí do ES

Liberální intergovernmentalismus byl zvolen pro vysvětlení procesu integrace nových spolkových zemí do ES z několika důvodů. Prvním z nich je předpoklad tohoto teoretického rámce, že motorem a brzdou evropské integrace jsou národní státy. Moravcsik ve svých pracích odmítá fungování mechanismu *spillover*²⁵ a naopak říká, že integrace postupuje pouze tak daleko, jak jí to národní státy dovolí.²⁶ V tomto konkrétním příkladě musíme zkoumat motivaci a průběh procesu zejména na straně Německa, nicméně je nutné brát v úvahu a analyzovat jednání dalších významných členských států (Velké Británie a zejména Francie).

Liberální mezivládní přístup považuje aktéry integrace za racionálně jednající, tedy usilující o maximalizaci zisku. Tuto tezi je také možné potvrdit u výše jmenovaného příkladu, stejně jako třífázový postup integrace. Ke konkrétnější aplikaci teorie je přistoupeno v následujících kapitolách práce.

²⁵ Postupné „přelévání“ tzn. integrací jednoho odvětví dojde přirozeně k integraci v odvětví s ním souvisejícím.

²⁶ Moravcsik, A. : 1991, c. d., s. 48.

2. INTEGRACE NĚMECKO - NĚMECKÁ

Druhá kapitola je věnována integraci „německo – německé“. V této části je rozebrán proces přistoupení zemí bývalého východního Německa ke Spolkové republice Německo z pohledu liberálního mezivládního přístupu. Časově se s přesahy jedná o období jednoho roku, od října 1989 do října 1990. Tématicky se kapitola zabývá nejdůležitějšími jednáními, smlouvami a dalšími kroky, jenž vedly k momentu slavnostního sjednocení 3. října 1990 a ve zkratce nastiňuje zásadní problémy, které sjednocení Německu přineslo.

2. 1. Proces dekomunizace a demokratizace NDR

K pádu totalitního režimu v bývalé Německé demokratické republice přispělo několik faktorů; mezi nejdůležitější patří reformní politika generálního tajemníka KSSS Michaila Gorbačova (přestože se NDR bránila aplikaci glasnosti a perestrojky na svém území). Myšlenka „společného evropského domu“ jakkoliv nebyla původní, vyjadřovala Gorbačovův „nový přístup“ k evropské realitě, upřednostňování všelidských zájmů, před zájmy třídním a vědomí společné odpovědnosti za osudy Evropy.²⁷

Mezi přímé příčiny změny režimu patří silná vlna emigrace v létě a na podzim roku 1989. Obyvatelé východního Německa se snažili uprchnout přes Maďarsko²⁸, nebo formou obsazení velvyslanectví Spolkové republiky Německo ve státech střední a východní Evropy, zejména v Praze. Masový exodus z NDR zřetelně ukázal, že ani po 28 letech od vybudování berlínské zdi nezískalo stranické a státní hnutí souhlas a důvěru svých občanů.²⁹

Důvody kolapsu režimu je nutné vidět také v ekonomické situaci země. Hospodářsky byla NDR, zejména v porovnání se silnou SRN, velmi slabá. Stát procházel krizí plánovaného hospodářství, kterou provázelo nedostatečné zajištění základního zboží, embarga, hrozící zhroucení státních financí a s ním spojená platební neschopnost.³⁰

Mezi další přímé příčiny lze zařadit masové demonstrace organizované pronásledovanými opozičními hnutími. Významnou roli opoziční síly hrála od konce 70. let protestantská církev, zejména evangeličtí pastoři. První velké demonstrace v Lipsku začaly na tzv. „pondělních mších“ v evangelickém kostele sv. Nikolaje, které začátkem října 1989, v době největší účasti, dosahovaly počtu až 320 tisíc občanů. Protesty veřejnosti byly odstartovány volbami v květnu 1989, kdy přes jejich bojkot většinou obyvatelstva ukazovaly oficiální výsledky účast 99,9% voličů.³¹ Hlavním bodem protestů byl postoj

²⁷ ŠAUER, J.: *Německá otázka v evropské politice*. Praha 2005, s. 112.

²⁸ Maďarsko otevřelo hranice s Rakouskem 2. května 1989. Do 30.10.1989 uprchlo z NDR více jak 50 tisíc občanů.

²⁹ MÜLLER, H.: *Dějiny Německa*. Praha 2004, s. 442.

³⁰ MORAVCOVÁ, D. a kol. : *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999*. Praha 2000, s. 16.

³¹ WINKLER, H. A.: *Der lange Weg nach Westen II*. München 2002, s.501.

vládnoucí Jednotné socialistické strany Německa³² (*Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*, dále jen SED), která nebyla ochotna přijmout politiku přestavby. Tuhý režim předsedy SED Ericha Honeckera zamezil jakékoli politické liberalizaci v NDR a dokonce takové snahy označoval za pokus o obnovu fašismu.³³ V roce 1988 se NDR pod heslem „Není třeba tapetovat, když soused maluje“³⁴ distancovala od Gorbačovovy perestrojky a v zemi byla zakázána distribuce sovětského tisku. Pod tlakem protestů veřejnosti musel 18. října 1989 odstoupit generální tajemník E. Honecker, jenž stál v čele NDR od r. 1971. Tím byla odstartována eroze státní moci v NDR, která vyvrcholila 8. listopadu odstoupením celého ústředního výboru a 9. listopadu došlo k otevření hranic.³⁵ Otevřené hranice daly možnost občanům východního Berlína navštívit západní část města, čímž byli konfrontováni s odlišnými životními poměry. Tato konfrontace způsobila odklon od úvah o možné reformě NDR a naopak posílila touhu po sjednocení. Pád Berlínské zdi a následující sjednocení Německa byly událostmi, které minimálně rychlostí průběhu překvapily německé občany, vládní špičky i vnější svět. Generální tajemník SED Erich Honecker ještě 18. ledna 1989 prohlásil: *„Berlínská zeď bude stále existovat za 50 ba i 100 let, dokud důvody její existence nebudou eliminovány“*.³⁶ Na přelomu let 1989/1990 došlo ke změnám politických systémů v mnoha státech střední a východní Evropy. Případ Německé demokratické republiky je ovšem ojedinělý tím, že vlivem pádu komunistického režimu došlo také ke konci existence státu jako takového. V případě NDR se jednalo o uměle vytvořený stát bez hlubšího historického zakotvení a identity, proto měl na ni proces rychlého rozkladu komunistického režimu existenčně zničující důsledky.³⁷

³² SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) vznikla násilným sjednocením SPD (sociální demokracie) a KPD (Komunistické strany Německa) r. 1946, jednalo se o komunistickou stranu vládnoucí v NDR do r. 1990.

³³ WINKLER, H. A.: c. d., s. 487.

³⁴ *Zusammenbruch des SED – Regimes*. Dostupný z:

<http://www.deutschesgeschichten.de/zeitraum/themaindex.asp?KategorieID=1007&InhaltID=1629> (citováno 16.7.2009)

³⁵ K otevření hranic došlo poté, co se ukázalo, že vládou navrhovaný zákon o cestování do zahraničí neprojde Lidovou sněmovnou bez byrokratických průtahů a finančních podmínek.

³⁶ *Chronik der Mauer*. (citováno 20.2.2009). Dostupný z: <http://www.chronik-der-mauer.de/index.php/de/Chronical/Detail/month/Januar/year/1989>

³⁷ ŠAUER, J.: *Německá otázka v evropské politice*. Praha 2005, s. 113.

2. 2. Postup při sjednocování a sjednocení v deseti bodech

Budoucí sjednocení země bylo plánováno prakticky od momentu rozdělení 23. května 1949 kdy vstoupil, v platnost *Grundgesetz* (Základní zákon). Termín ústava měl být použit až pro nový dokument, který bude sepsán po sjednocení. Ve skutečnosti fungoval *Základní zákon* jako ústava po celou dobu existence západního Německa, přestože byl míněn pouze provizorně. Právě v Základním zákonu byly formulovány dva možné postupy při sjednocení.

První z nich v *článku 23*³⁸, jednalo se o rychlou variantu přístupu, kdy by se NDR měla změnit ve federaci a přistoupit k SRN. Tím by na území přistupujících států začal také platit *Základní zákon*.³⁹ Druhou variantou byl postup na základě *článku 146*: „*Tento Základní zákon ztrácí platnost dnem, kdy vstoupí v platnost ústava, která bude schválena svobodným rozhodnutím německého národa.*“⁴⁰ Postup podle *článku 146* by představoval pomalejší integraci, kdy by bylo nutné svolat Ústavodárné shromáždění.

V demonstracích, které probíhaly na podzim a v zimě v Lipsku, Drážďanech a Berlíně jasně zaznívala touha obyvatel východního Německa po sjednocení. Impulsem v tomto směru byla řeč M. Gorbačova z poloviny listopadu 1989, který se v Moskvě před studenty zmínil o možném sjednocení Německa.⁴¹

Iniciativy ke sjednocení se na západě ujal kancléř Helmut Kohl, který 28. listopadu vystoupil ve Spolkovém sněmu s programem sjednocení v tzv. deseti bodech. Tento program připravoval tajně a předjednal ho pouze s americkým prezidentem Georgem Bushem seniorem. Vítězným mocnostem a ostatním vládám ES program zaslal až ve stejný den, kdy jej prezentoval, aby neměly dostatek času k jeho diskreditaci.⁴²

³⁸ Článek 23 Základního zákona (citováno 22.2.2009). Dostupný z: http://www.chronikderwende.de/_/lexikon/glossar/glossar_jsp/key=art23.html

³⁹ WEGS R. J. – LADRECH, R.: *Evropa po roce 1945*. Praha 2002, s. 251.

⁴⁰ Článek 146 Základního zákona. (citováno 22.2.2009). Dostupný z: <http://lexetius.com/GG/146>

⁴¹ KOHL, H.: *Zehn-Punkte-Programm zur Deutschlandpolitik 1989*. Dostupný z: <http://www.helmut-kohl.de/index.php?msg=559&from=827> (citováno 22. 2.2009)

⁴² VEBER, V.: *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha 2004, s.342.

V tomto programu byla nastíněna politika západního Německa ve vztahu ke vzájemné spolupráci s NDR, hospodářské pomoci, kontrole zbrojení a odzbrojení, KBSE, německé a evropské integraci. Z hlediska německo-německé integrace jsou důležité zejména 5. a 6. bod programu. Pátý bod programu, který je označován za „nejcitlivější“, navrhuje *konfederativní struktury* s cílem vytvoření federace. Podmínkou pro takovýto vývoj je legitimní demokratická vláda v NDR.⁴³ Zde nebyl záměrně užit výraz konfederace, jelikož Kohl se obával možného zafixování „*dvoustátí*“. Konfederace by spojovala dva suverénní nezávislé státy a následná přeměna konfederace ve federaci by představovala zdoluhavý proces. Kancléř od počátku usiloval o sjednocení Německa ve spolkovém státě.⁴⁴ Závěrem k tomuto bodu pravil H. Kohl: „*Jak bude nakonec opětovně sjednocené Německo vypadat, dnes neví nikdo. Ale tím, že přijde jednota, když ji lidé v Německu chtějí – tím jsem si jist.*“⁴⁵ Šestý bod nastiňuje Německo jako součást architektury sjednocené Evropy. „Vývoj vnitroněmeckých vztahů zůstává začleněn v celoevropském procesu a vztazích západ-východ.“⁴⁶

Desetibodový program byl širokou veřejností přijat s nadšením, ovšem na summitu ES, který se zabýval sjednocením Německa, byly reakce politiků o poznání vlažnější. Helmu Kohl ve svých pamětech uvádí: „Byl jsem dotázán, co se mi při představování desetibodového programu vlastně honilo hlavou a jak jsem mohl vůbec přijít na myšlenku takovou řeč pronést.“⁴⁷ Vzhledem k pokračující masové emigraci bylo nutné přijít s konkrétnějším řešením sjednocení. Takovým upřesňujícím řešením byl tzv. Genscherův plán, který se orientoval na rychlý, jednoduchý postup bez mezistupňů.⁴⁸

⁴³ *Erklärung von Bundeskanzler Kohl vor dem Deutschen Bundestag: Zehn-Punkte-Programm zur Deutschlandpolitik, 28. November 1989.* Dostupný z: <http://www.helmut-kohl.de/index.php?msg=627> (citováno 24.2.2009)

⁴⁴ DIECKMANN, K.- REUTH, R.D.: *Kohl, H.- Chtěl jsem sjednocení Německa.* Praha 1997, s. 114.

⁴⁵ *Erklärung von Bundeskanzler Kohl vor dem Deutschen Bundestag:* c. d.

⁴⁶ *Erklärung von Bundeskanzler Kohl vor dem Deutschen Bundestag:* c.d.

⁴⁷ DIECKMANN, K.- REUTH, R.D.: c. d., s. 11?

⁴⁸ ŠAUER, J.: c. d., s. 119.

2. 3. Kroky v NDR směřující k demokratickému režimu

Významným krokem na cestě ke svobodě se v NDR stalo začátkem prosince 1989 vyškrcnutí vedoucí úlohy SED z ústavy. Následovaly první rozhovory u kulatého stolu mezi představiteli SED a představiteli opozičních hnutí. K posunu došlo v té době také na straně obyvatel, kteří se stále shromažďovali na tzv. „pondělních demonstracích“. Jejich heslo se ale změnilo z „*My jsme národ*“ na „*My jsme jeden národ*“, čímž dali najevo touhu po sjednocení. Na poslední demonstraci 13. března 1990 se v Lipsku sešlo mezi 30 až 50 tisíci obyvatel.⁴⁹

Nejvýraznější událostí jsou volby z 18. března 1990, které dosáhly volební účasti přesahující 93%. První svobodné volby v NDR vyhrála drtivým vítězstvím *Křesťanská demokratická unie* (Christliche demokratische Union, dále jen CDU), která se svými koaličními partnery v Alianci pro Německo⁵⁰ získala 48% hlasů, druhá Sociálně demokratická strana Německa (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, dále jen SPD) získala 21,9% hlasů, *Strana německého socialismu* (Partei deutsches Sozialismus, dále jen PDS)⁵¹ získala 16,3% a *Liberálové* (Svaz svobodných demokratů) 5,3% hlasů. Klíčovým tématem před volbami se stala právě cesta ke sjednocení. Zatímco *Aliance pro Německo* reprezentovala rychlejší variantu, tedy přistoupení k existující SRN, opoziční SPD preferovala variantu dle *článku 146*, tzn. konstituování státu nového.⁵² Výsledky voleb rozhodly o tom, že sjednocení bude probíhat rychlejší cestou na základě *článku 23 Základního zákona*. To bylo následně schváleno v hlasování Lidového sněmu ze dne 23. srpna 1990.⁵³ Rozdíl v přístupu ke sjednocení rozdělil sice hlasy voličů mezi více stran, přesto se pro sjednocení Německa v těchto volbách vyjádřilo přes 75% obyvatelstva. Svobodné volby přinesly také konečně zpomalení odlivu obyvatelstva do západního Německa. Před volbami opouštělo NDR přibližně

⁴⁹ *Forderung nach Einheit*. Dostupný z:

<http://www.dhm.de/lemo/html/DieDeutscheEinheit/DerFallDerMauer/forderungNachEinheit.html> (citováno 23.7.2009)

⁵⁰ Aliance pro Německo byla koalici sestávající se z CDU (Křesťanská demokratická unie, DSU (Německá sociální unie) a DA (Demokratické probuzení).

⁵¹ PDS je následnická strana SED.

⁵² MÜLLER, H.: c. d. s.463.

⁵³ 294 poslanců bylo pro rozpuštění NDR, pouze 62 poslanců hlasovalo proti.

dva tisíce lidí denně. Po volbách se počet výrazně snížil, v půlce dubna činil 500 obyvatel.⁵⁴

Vlivem úzké spolupráce mezi novým vedením NDR a Kohlovou vládou došlo k podepsání *Smlouvy o společné hospodářské, měnové a sociální unii*, která vstoupila v platnost 1.července1990.⁵⁵ Tím byla zavedena společná měna tzn. v NDR začala platit Německá marka (Deutsche Mark, dále jen DM), jenž byla platidlem SRN.⁵⁶ Dalšími body bylo také zavádění jednotného hospodářského systému a sjednocení sociálního zákonodárství. Smlouva sice obsahovala řadu přechodných opatření, přesto byla velice významným a nezbytným krokem k praktickému sjednocení dvou dlouhodobě se rozdílně vyvíjejících německých států.

Nutným předpokladem pro sjednocení byly také Kohlem zmiňované konfederativní struktury, to znamená, že na území NDR muselo dojít ke správní reformě. Ta byla uskutečněna zákonem o zemském zřízení z 22. června 1990. Území NDR bylo rozděleno do pěti spolkových zemí, jejichž hranice korespondují s hranicemi platnými do r. 1952.⁵⁷

⁵⁴ SIEBERT, Horst: *The economic integration of Germany*. In: *Diskussionsbeiträge*. Institut für Weltwirtschaft, Kiel, s. 5.

⁵⁵ Důležitou součástí smlouvy byla dohoda o hospodářské unii na jejímž základě vznikl Úřad pro správu národního majetku(Treuhandanstalt).

⁵⁶ BUCHNER,G.: *Die Bundesrepublik Deutschland*. München 1994, s. 48.

⁵⁷ *Ländereinführungsgesetz*, 22. 6. 19990. Dostupný z: <http://www.verfassungen.de/de/ddr/ddr90-laeefinf.htm> (citováno 25.7.2009).

2. 4. Smlouva o sjednocení a Smlouva dva plus čtyři

Hlavním dokumentem stvrzujícím sjednocení Německa je tzv. Druhá státní smlouva („*Smlouva o sjednocení – Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou o vytvoření jednotného Německa*“)⁵⁸ z 31. srpna 1990. Touto smlouvou dochází k oficiálnímu přistoupení NDR k SRN, tím pádem de facto ke zrušení NDR. Smlouva obsahuje škálu otázek související s praktickým dovršením sjednocení, např. uznává sjednocený Berlín spolkovou zemí a hlavním městem SRN, stanovuje termín a způsob celoněmeckých voleb, termín slavnostního aktu atd. Dalším důležitým bodem smlouvy je převzetí veškerého majetku a dluhů NDR Spolkovou republikou Německo.⁵⁹

Na mezinárodní úrovni je nejdůležitějším dokumentem *Smlouva dva plus čtyři* podepsaná 12. září 1990 v Moskvě.⁶⁰ Oficiální název tohoto dokumentu je *Smlouva o závěrečných ustanoveních ve vztahu k Německu*. Název dva plus čtyři se odvíjí od vyjednávání dvou německých republik (NDR a SRN) se čtyřmi vítěznými mocnostmi druhé světové války, kterými byla stále částečně omezena plná suverenita Německa. Od začátku roku 1990 došlo k několika rozhovorům v tomto složení, avšak k podepsání smlouvy významně přispěly také samostatná vyjednávání H. Kohla s M. Gorbačovem.⁶¹ Obsahem této smlouvy je mimo jiné uznání hranic na Odře a Nise, snížení počtu příslušníků německých ozbrojených sil, stažení jednotek sovětské armády z bývalé NDR a západních jednotek ze západního Berlína do r. 1994 a zároveň závazání Německa jako celku k členství v NATO a nečinění si nároků na vlastnění ABC⁶² zbraní.⁶³ Výsledkem smlouvy je znovunabytí plné suverenity: „*Sjednocené Německo má plnou suverenitu nad svými vnitřními i*

⁵⁸ ZÜCKERT G. a U.: *Eine getrennte Geschichte*. Bamberg 1993, s. 159.

⁵⁹ *Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands*. Dostupný z: <http://bundesrecht.juris.de/einigvtr/BJNR208890990.html#BJNR208890990BJNG002800301> (citováno 15.7.2009)

⁶⁰ Dokument podléhal ratifikaci parlamenty zúčastněných zemí. Vstoupil v platnost až po ratifikaci v moskevské Dumě v březnu 1991.

⁶¹ SCHRÖTER, H. J.: *Das neue Europa*. Köln, 2007, s. 265.

⁶² Atomic, biological and chemical weapons (jaderné, biologické a chemické zbraně).

⁶³ SCHRÖTER, H. J.: c.d. s 266.w

vnějšími záležitostmi.“⁶⁴ Obě tyto smlouvy se staly základem sjednoceného Německa, které bylo slavnostně vyhlášeno dne 3. října 1990. Tím také definitivně přestala existovat Německá demokratická republika. V případě NDR se jednalo o uměle vytvořený stát bez hlubšího historického zakotvení a identity, proto měl na ni proces rychlého rozkladu komunistického režimu existenčně zničující důsledky.⁶⁵ První celoněmecké volby se konaly 2. 12. 1990 a zvítězila v nich CDU.⁶⁶

⁶⁴ *Treaty on the Final Settlement with Respect to Germany*. Dostupný z: <http://usa.usembassy.de/etexts/2plusfour8994e.htm> (citováno 20.2.2009)

⁶⁵ ŠAUER, J.: c. d., s. 113.

⁶⁶ *Erste gesamtdeutsche Bundestagswahltag 1990*. Dostupný z: <http://www.dhm.de/lemo/html/DieDeutscheEinheit/Wiedervereinigung/ersteGesamtdeutscheBundestagswahl1990.html> (citováno 18.7.2009)

2. 5. Mezinárodní aspekty sjednocení Německa

Po pádu Berlínské zdi se německá otázka stala v mezinárodní politice tématem číslo jedna. Diskutována byla na americko-sovětském summitu 2. a 3. prosince na Maltě i na summitu NATO 4. prosince v Bruselu.⁶⁷

Postoje světových mocností k tomuto procesu byly různorodé. Mezi nejvýraznější odpůrce sjednocení patřila tehdejší předsedkyně britské vlády Margaret Thatcherová. Jejím návrhem řešení situace byl vznik nezávislého, demokratického a samostatného východního Německa, jenž by fungovalo ve shodě se západními sousedy. Případné sjednocení by pak mohlo být uskutečněno v časovém horizontu 10 až 15 let.⁶⁸ O zamezení sjednocení se snažila od podzimu 1989 do ledna 1990 pomocí rozhovorů s M. Gorbačovem a francouzským prezidentem Francois Mitterandem.⁶⁹

Pozitivní přístup ke sjednocení naopak několikrát projevil americký prezident Georg Bush. „*Mnoho bylo napsáno o strachu ze sjednocení, ale já tyto obavy nesdílím.*“⁷⁰ Podporu sjednocení ovšem vyjadřoval opatrně s ohledem na možné všelidové povstání v NDR, případnému pádu Gorbačovi moci a na možnosti západoněmecké diplomacie. Za výroky posilující iniciativy k německému sjednocení byl kritizován z Londýna, Paříže i Bruselu.⁷¹

Postoj SSSR v čele s Gorbačovem z počátku počítal s variantou, že po změně ve vedení NDR bude možné „*dovézt stát na dráhu modernizovaného socialismu*“. Návštěva Egona Krenze⁷² v Moskvě na přelomu října a listopadu 1989 Gorbačovovi teprve ukázala jak skutečně špatný je stav východoněmecké ekonomiky a jak je komunistický režim v NDR nadále neudržitelný.

⁶⁷ MÜLLER, H.: *Deutsche Geschichte in Schlaglichtern*. Leipzig 2004, s. 463

⁶⁸ VEBER, V.: c.d., s. 344.

⁶⁹ WINKLER, H.A.: c. d., s. 577.

⁷⁰ EHLER, T.: *USA a znovusjednocení Německa*. Brno 2006, s. 25.

⁷¹ EHLER, T.: c. d., s. 26.

⁷² Egon Krenz byl stranickým funkcionářem SED, který v roce 1989 několik týdnů ve funkci generálního sekretáře SED.

2. 6. Problémy spojené se sjednocením

Po počáteční euforii Němců ze znovusjednocení přišlo vystřízlivění v podobě mnoha ekonomických problémů. I v nových spolkových zemích docházelo k obtížím, které potkávaly ostatní postkomunistické země bojující s přechodem k tržnímu hospodářství: privatizace a s ní spojené nedostatky, neefektivní výroba, špatná infrastruktura apod. Transformace hospodářství bývalé NDR proběhla sice za výjimečných podmínek tj. výrazné pomoci ze západního Německa a zároveň při převzetí hotového rámce měnového, sociálního a právního systému. V několika bodech se na ni ale negativně promítl výrazný vliv silného konkurenceschopného partnera.

Prvním z nich byla ztráta pozic východoněmeckého průmyslu i exportu v důsledku vzniku Měnové unie, která vstoupila v platnost 1. července 1990. Ta určila kurs mezi bývalou východoněmeckou a německou markou 1:1, což způsobilo, že východoněmecké výrobky byly na světových trzích předražené.⁷³ Krátce po té co se Německo rozrostlo o pět nových *Länder* a 17 milionů nových občanů upadla německá ekonomika do nejvážnější a dlouhotrvající recese od založení spolkové republiky v roce 1949⁷⁴, přestože došlo k zavedení tzv. solidárního příplatku. Jedná se o zvláštní formu daně, ze které se měl financovat rozvoj nových spolkových zemí. Jako další argumenty pro zavedení této daně roku 1990 byly uváděny ještě náklady na válku v Perském zálivu a její následky, nebo pomoc středo-, východo- a jihoevropským zemím.⁷⁵ Během prvního roku po sjednocení začala v pěti přistoupivších zemích prudce stoupat nezaměstnanost a do července 1991 bylo z celkových 8,5 milionů práceschopných obyvatel 3,5 milionu bez zaměstnání. Oproti tomu celková produkce klesla o neuvěřitelných 70%.⁷⁶

⁷³ WEGS Robert J., R. Ladrech: *Evropa po roce 1945*. Praha 2002, s. 283.

⁷⁴ PRITCHARD, Garth: *National Identity in a united and divided Germany*. Routledge London 1996, s. 160.

⁷⁵ HACKER, Jens: *Integration und Verantwortung*. Bouvier Verlag 1995, Bonn, s. 212.

⁷⁶ WEGS R.J. – LADRECH R.: c.d. 284.

2. 7. Pět nových spolkových zemí a Základní zákon

Nové spolkové země je výraz, kterým je označováno pět zemí, jenž byly obnoveny na základě *Zákona o zemském zřízení* z 22. června 1990. Zákon vešel v platnost spolu se smlouvou o sjednocení 3. října 1990.⁷⁷ Prakticky se jednalo o rekonstrukci struktury, která fungovala do roku 1952, kdy byly pravomoci zemí v zájmu centralizace státní moci přenechány 15 okresům a 217 obvodům.

Tímto způsobem byly obnoveny tyto spolkové země: Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Durynsko a Meklenbursko-Přední Pomořansko. Počet obyvatel činil v momentě sjednocení 17 milionů, ovšem vlivem migrace obyvatelstva zejména do starých spolkových zemí, je počet obyvatel v současné době (r. 2009) nižší než 15 milionů.⁷⁸ Mezi důležité technické problémy, který bylo za potřebí po sjednocení vyřešit, patřila otázka Základního zákona. K jejímu projednávání došlo ve Spolkovém sněmu záhy po sjednocení. Dilematem zůstávalo, zda Základní zákon, který byl koncipován pouze pro západní sektory okupovaného státu, nahradit novou ústavou, jak bylo původně plánováno a je popsáno v jeho preambuli.⁷⁹ Výsledkem jednání bylo zachování Základního zákona při realizaci série pozměňovacích návrhů.⁸⁰ Konkrétní změny byly provedeny například ve zmíněné preambuli, do níž byl zakomponován původní výčet zemí, které se dohodly na platnosti Základního zákona, rozšířen o výše zmíněné „nové spolkové země“. Nově byla do ústavy začleněna Smlouva o závěrečné zprávě o Německu (Smlouva 2+4, viz kap. 2.5.).

⁷⁷ *Die Verträge zur Einheit Deutschlands*. München 1990.

⁷⁸ *Gebiet und Fläche*. Statistische Ämter des Bundes und der Länder. Dostupný z: http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab1.asp (citováno: 29.5.2009)

⁷⁹ *Grund Gesetz für Bundesrepublik Deutschland – Präambel*. Dostupný z: <http://lexetius.com/GG/-0> (citováno 23. 5. 2009)

⁸⁰ MÜLLER, H: c. d., s. 492.

2. 8. Sjednocení Německa z pohledu liberálního mezivládního přístupu

Z hlediska teorie mezivládního liberálního přístupu je možné považovat situaci ve východním Německu od pádu totalitního režimu po svobodné volby, respektive ustanovení nové vlády za první fázi integračního procesu. Během této etapy dochází podle A. Moravcsika k formování a sladění národních zájmů na domácí půdě pod tlakem zájmových skupin a mezinárodní ekonomické situace.⁸¹ Za zájmové skupiny formulující národní preference můžeme označit obyvatele NDR. Ti vyjádřili své preference zcela jasně nejdříve formou demonstrací, následně u svobodných voleb, kdy dali svůj hlas straně, u které očekávali, že bude nejlépe artikulovat jejich zájmy na vyšší úrovni.⁸²

Tlak mezinárodní politické a s tím spojené ekonomické situace je také v této etapě zcela zřejmý. Reformy v Sovětském svazu pod vedením Michaila Gorbačova nepřímo ovlivnily pád totalitních režimů ve střední a východní Evropě, přesto však na podzim roku 1989 zůstával Sovětský svaz komunistickou zemí s významnou sférou vlivu a nebylo jasné zda nedojde ke změně ve vedení KSSS a pokusu o zamezení dalšího uvolňování režimu.⁸³ Obava z možného návratu totalitního režimu v NDR spojená s návratem k plánovanému hospodářství hrála tedy zásadní roli při formování domácích preferencí.

Liberální intregovernmentalismus připisuje významnou roli racionální volbě, tedy maximalizaci zisku a ekonomické motivaci zájmových skupin.⁸⁴ Při zkoumání motivace obyvatelstva východního Německa zjistíme, že touha po sjednocení byla z velké části motivována právě vidinou zlepšení ekonomické situace.⁸⁵ Více jak 90% obyvatelstva se v listopadu 1989 obávalo ekonomického úpadku země.⁸⁶ Potvrzení ekonomické motivace obyvatelstva můžeme také vidět v důvěře příslibům Helmuta Kohla, který deklaroval rychlý

⁸¹ MORAVCSIK, A.: 1993, c. d., s. 12.

⁸² ZÜCKERT Gudula und Ulrich: *Eine getrennte Geschichte*. Bamberg, C.C.Buchner 1993, s. 123.

⁸³ WINKLER, H. A.: c. d., s. 483.

⁸⁴ MORAVCSIK, A.: 1993 c. d., s. 20.

⁸⁵ V NDR vrcholila koncem 80 let ekonomická krize, která měla své kořeny v letech 70tých, tzn. od nástupu Ericha Honeckera.

⁸⁶ *Meinungumfrage November 1989 – Einstellung zur Entwicklung in der DDR*. Dostupný z: <http://www.za.uni-koeln.de/data/ddr-nbl/codebuch/6018cb.pdf> (citováno 13.7.2009)

nárůst životní úrovně po sjednocení. Důkazem proto jsou nadšená zvolání na mítincích CDU počátkem roku 1990: „Helmut, vezmi nás za ruku a ukaž nám cestu do světa hospodářských zázraků!“⁸⁷

⁸⁷ HETTLAGE, R. - LENZ, K.: *Deutschland nach der Wende, eine Bilanz*. Verlag C.H. Beck. Mnichov 1995, s. 167.

3. INTEGRACE NOVÝCH SPOLKOVÝCH ZEMÍ DO ES

Tato kapitola se věnuje integraci nových spolkových zemí (Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Durynsko a Meklenbursko-Přední Pomořansko) do ES. Popisuje podrobně možné postupy při integraci a stanoviska evropských institucí. Následně je vysvětlen skutečný průběh přistoupení podle plánu Jacquese Delorse s využitím liberálního mezivládního přístupu. Tato část taktéž zkoumá podrobně příčiny, které umožnily tak rychlý proces přistoupení. Hlavními zkoumanými příčinami je dlouhodobé ukotvení SRN v západoevropských strukturách a následně tlak mocností (zejména Francie) na prohloubení integrace a kontrolu Německa pomocí evropských institucí a společných strategií. Konečně je taktéž zohledněn dopad tohoto procesu na evropskou integraci a role Německa v rámci ES po dokončení přistoupení.

3. 1. Německá jednota ve svobodné Evropě

Německo v rámci procesu evropské integrace vždy vzhledem k historickému vývoji, zastávalo zvláštní pozici. Evropská integrace, přesněji řečeno západní integrace, byla důležitým politickým cílem SRN, který nejprve existoval paralelně k druhému západoněmeckému cíli, tedy k opětovnému sjednocení Německa.⁸⁸ Výsledkem této části je prokázání, že evropská ve smyslu západní integrace a sjednocení Německa nejsou protichůdné procesy, naopak první je předpokladem uskutečnění druhého.

Rozdělení poválečného Německa do čtyř okupačních zón způsobilo následný vznik dvou států.⁸⁹ Myšlenka opětovného sjednocení ovšem provázela politiku Spolkové republiky po celou dobu rozdělení. Velkým snem Konrada Adenauera⁹⁰ byla „*rekonstrukce německé jednoty ve svobodné, sjednocené Evropě*“.⁹¹

Během 50. let se uvažovalo o možnosti sjednocení Německa, za cenu neutralizace země. Tento postup nebyl uskutečněn, přestože byl tolerován ze strany SSSR.⁹² Hallsteinova doktrína⁹³ způsobila na několik let zamrznutí vztahů mezi oběma zeměmi a deklarovala, že Německo jako celek bude zastoupeno na mezinárodní úrovni pouze představiteli SRN. Tento směr zahraniční politiky byl prosazován do konce 60. let. Vznikem velké koalice došlo k podpoře západní integrace ze strany obou velkých politických stran (CDU i SPD). Nástup Williho Brandta k moci mění směr zahraniční politiky ve smyslu odstoupení od Hallsteinovy doktríny a naopak uvolnění vztahů se zeměmi východního bloku. Výsledkem tzv. Ospolitik bylo nejenom několik bilaterálních smluv mezi SRN a východními sousedy, ale hlavně uznání NDR za svébytný stát. Cílem sociálně liberální koalice bylo nakročení k NDR a posun od „vedle sebe“ k přátelskému „spolu“.⁹⁴ Tím se ovšem zahraniční politika SRN částečně odklonila od cíle Německo sjednotit. Zahraniční politika

⁸⁸ ARNOLD, R.: *Německo a evropská integrace*. Regensburg 2002, s. 7.

⁸⁹ SRN na území americké, britské a francouzské zóny a NDR v rámci sovětské okupační zóny.

⁹⁰ Konrad Adenauer (CDU) byl prvním poválečným kancléřem SRN (v úřadu 1949-1963).

⁹¹ MÜLLER, H.: *Deutsche Geschichte in Schlaglichtern*. Leipzig 2004, s. 415.

⁹² Jedná se o tzv. Stalinovu nótu z r. 1952, tj. sjednocení za neutralizaci Německa.

⁹³ Jedním z jejích dalších bodů bylo rozvázání diplomatických vztahů se zeměmi, které uznávají existenci NDR.

⁹⁴ ARNOLD, R.: c. d., s. 6.

vlády kancléře Helmuta Schmidta je charakterizována upevněním vztahů SRN s USA a zájmem o evropskou, západní integraci např. zavedením evropského měnového systému na supranacionální úrovni.⁹⁵ Volbou kancléře Helmuta Kohla roku 1982 definitivně zvítězil „*prozápadně orientovaný znovusjednocovací požadavek*“.⁹⁶

Sledováním postupného historického vývoje obou těchto politických cílů je možné dospět k názoru za prvé, že sjednocení Německa je výsledkem dlouhodobé snahy Spolkové republiky a za druhé, že západní integrace byla dalším důležitým předpokladem jak pro připojení území bývalé NDR k ES tak ke sjednocení v roce 1990. Uskutečnění západní integrace je základem pro uskutečnění cíle znovusjednocení.⁹⁷

⁹⁵ MÜLLER, Helmut: c. d., s. 486.

⁹⁶ ARNOLD, R.: c. d., s. 7.

⁹⁷ Viz tabulka č. 2.

3. 2. Východoněmecká anomálie

Průběh integrace nových spolkových zemí do Evropského společenství je zvláštním případem rozšíření. Všechna předešlá rozšíření probíhala na základě článku 237 Římských smluv⁹⁸. Přistupující země musela splnit řadu obdobných kritérií a podmínek, než byla do Společenství přijata. Pro zajímavost bych uvedla krátce srovnání s přistoupením Rakouska.

Rakousko je z geografického hlediska zemí menší než území, které zabírají nové spolkové země.⁹⁹ Z demografického hlediska byl také počet obyvatel v Rakousku v roce 1990 výrazně nižší¹⁰⁰, zatímco ekonomicky na tom Rakousko bylo výrazně lépe. Na základě těchto kritérií, by se dalo předpokládat, že proces přistoupení bude probíhat hladce a rychleji, než v případě postkomunistické země s výraznými ekonomickými problémy. Přesto byl průběh rozšíření EU o Rakousko delší a komplikovanější. Rakousko podalo žádost o členství v Evropském společenství 28. července 1989. Jednání o přistoupení byla zahájena 1. února 1993 a ukončena 12. dubna 1994. Referendum se poté konalo 12. června 1994 a členským státem EU se Rakousko stalo 1. ledna 1995.¹⁰¹

Přistoupení pěti nových spolkových zemí se nicméně nepovažuje za rozšíření ES v klasickém smyslu, jelikož nebyl přijat další stát, nebyly sepsány žádné nové smlouvy na úrovni ES nebo pozměněny smlouvy původní. Prvním z velkých rozdílů ve srovnání s „normálním“ přistoupením je ten, že počáteční stupeň integrace NDR do Společenství probíhal v rámci německého sjednocovacího procesu, jinými slovy ještě před formální integrací do Společenství. Druhý rozdíl je ve zvláštní povaze případu a absenci běžných vyjednávání podmínek přistoupení.¹⁰²

⁹⁸ Článek 237: Jakýkoliv evropský stát může zažádat o členství ve Společenství. Žádost má být adresována Radě, která po obdržení souhlasu Komise, bude jednat na základě jednomyslného hlasování. Podmínky pro přijetí a dodatky ke smlouvě s tím spojené, budou předmětem dohody mezi členskými státy a žádajícím státem. Taková dohoda musí být předložena všem smluvním státům k ratifikaci v souladu s jejich příslušnými ústavními pravidly

⁹⁹ Velikost území: Rakousko – 83 851 km²; země bývalé NDR - 108 333 km²

¹⁰⁰ Počet obyvatel (1990): Rakousko – 7 796 786; země bývalé NDR – 17 000 000;

¹⁰¹ WILHELMOVÁ, L.: *Informace veřejnosti před vstupem do EU*. Praha, s.15.

¹⁰² *The Community and German Unification*. Dostupný z: <http://aei.pitt.edu/2931/01/025.pdf>. (citováno 22.3. 2009)

3.3. Stanovisko Evropských společenství

První významný summit představitelů Evropských společenství, jehož účelem mělo být mimo jiné projednání „nové situace v Německu“ se konal až 8. a 9. prosince roku 1989 ve Štrasburku. Evropská Společenství nebyla od počátku myšlenka sjednocení německých republik stoprocentně nakloněna. Důvodem byl strach z možného obnovení vlny nacionalismu. Tyto obavy se snažil kancléř H. Kohl rozptýlit například tím, když veřejně deklamoval, že *„návrát starého snu vytvořit Velkoněmecko, by mohl pouze vydat všanc evropský mír, o který všichni usilujeme“*.¹⁰³

Další obava západoevropských spojenců Německa pramenila z toho, že by se rychle probíhající proces sjednocení mohl vymknout procesu evropské integrace. Tuto obavu se snažil kancléř také vyvrátit a o to ve výše zmiňovaném desetibodovém programu, kde proces sjednocení spojuje s procesem evropské integrace. Konkrétně v sedmém bodě říká: *„Reformované státy východního bloku by měly přistoupit k ES a společně s NDR by měly být přivedeny na západní trh, aby mohl být odstraněn hospodářský a sociální úpadek v Evropě.“*¹⁰⁴

Největší podporu projevil Kohlovi předseda Komise Evropských společenství Jacques Delors, který věřil, že sjednocení Německa výrazně podpoří integrační proces Evropy a prakticky od počátku roku 1989 o sjednocení usiloval. Sám se také ujal vypracování strategického dokumentu o postoji dvanáctky k německému sjednocovacímu procesu, který měl být komisí vypracován na závěr summitu. K otázce německé integrace pronesl: *„Usilujeme o mírové poměry v Evropě tím, že německý národ získá jednotu svobodným sebeurčením. Tento proces se musí uskutečnit demokraticky a pokojně, při respektování dohod a smluv, na základě všech zásad obsažených v Závěrečném helsinském dokumentu, na dialogu a na spolupráci mezi Východem a Západem. Musí být pevnou součástí perspektivy celkové integrace společenství.“*¹⁰⁵

¹⁰³ MARTENS, W.: *První a druhá Evropa*. Praha 1995, s. 11.

¹⁰⁴ KOHL, H.: *Zehn-Punkte-Programm zur Deutschlandpolitik 1989*. Dostupný z: <http://www.helmut-kohl.de/index.php?msg=559&from=827> (citováno 22. 2.2009)

¹⁰⁵ ROSS, G.: *Jacques Delors and European Integration*. Cambridge 1995, s. 45.

Evropské Radě předsedala v druhé polovině roku 1989 Francie, jejímž hlavním cílem v té době bylo prohloubení Společenství. Takovým postupem by došlo k upevnění většího, mocnějšího a sjednoceného Německa do evropského rámce a k nárůstu možností, jak by členské země mohly Německo kontrolovat.¹⁰⁶ Na summitu začátkem prosince 1989 byl postoj Francie k řešení německé otázky zdrženlivý a sjednocení nemělo být oficiálně předmětem debaty, jelikož to podle vyjádření francouzského ministra zahraničí Rolanda Dumase „*nebylo aktuálním problémem.*“¹⁰⁷ Francouzský prezident Mitterand později uvedl, že k hlubšímu projednávání německého sjednocení nedošlo z několika důvodů, kde hlavním z nich byla nevyřešená otázka nejasných východních hranic (Nisa-Odra).¹⁰⁸ Německý kancléř Kohl dosáhl na summitu ve Štrasburku pouze uznání práva Němců na jednotu ve svobodném sebeurčení.

Liberální integovernmentalismus charakterizuje druhou etapu integračního procesu jako fázi mezistátního vyjednávání (inter-state bargaining).¹⁰⁹ Vlády členských států, popřípadě delegovaní zástupci přistupují ke společné koordinaci národních preferencí, které byly určeny na domácí úrovni. Pokud máme hodnotit proces sjednocení a přistoupení států bývalé NDR k ES z pohledu liberálního mezivládního přístupu nemůžeme se omezit pouze na analyzování událostí v Německu. Naopak musí být zároveň zkoumány minimálně reakce nejvýznamnějších národních států. A. Moravcsik tvrdí: „*Mezivládní přístup říká, že analýza iniciativy roku 1992¹¹⁰ musí začít u zkoumání výchozích preferencí Německa, Francie a Velké Británie.*“¹¹¹

Příkladem takového vyjednávání je podpora návrhu Françoise Mitteranda ze strany Helmuta Kohla o konání mezivládní konference o ekonomické a monetární unii (EMU) již v prosinci 1990.¹¹² Německo původně

¹⁰⁶ GUÉRIN-SENDELBACH V.: Frankreich und das vereinigte Deutschland. Interessen und Perzeptionen im Spannungsfeld. Westdeutscher Verlag 1999, Opladen s. 39.

¹⁰⁷ GUÉRIN-SENDELBACH V.: c. d., s. 43.

¹⁰⁸ MITTERAND, F.: *Of Germany and France*. Dostupný z: <http://www.ena.lu/> . (citováno 22.5.2009)

¹⁰⁹ MORAVCSIK, A.: 1999, c.d. , s.32.

¹¹⁰ Míneha je Maastrichtská smlouva tedy Smlouva o Evropské unii.

¹¹¹ MORAVCSIK, A.: Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community. In: *International Organization*, Vol. 45, (S. 19-56), 1991, s. 27.

¹¹² KATZENSTEIN, P. J. : *United Germany in an Integrating Europe*. In: *Current history*, March 1997, New York, s. 6.

preferovalo pozdější datum, ale na tento návrh přistoupilo na summitu ve Štrasburku v prosinci 1989, výměnou za podporu německého sjednocení ze strany evropských partnerů, přestože se jednalo pouze o podporu velmi „vlažnou“.¹¹³

¹¹³ KATZENSTEIN, P. J. : c.d. , s. 7.

3.4. Postoj institucí ES

Největším problémem na počátku procesu integrace států bývalé NDR byla otázka praktického postupu při přistoupení k Evropským společenstvím. Komise vypracovala tři scénáře, podle kterých by se mohlo postupovat při začlenění NDR. Prvním z nich je řádné rozšíření společenství o 13. člena, druhým ustanovení aliance a třetím automatické členství přistoupením NDR k SRN. Debatám na toto téma dominovaly zejména dva z možných postupů.¹¹⁴

Prvním z nich byla cesta navrhovaná a propagovaná J. Delorse, kdy by došlo k rychlé integraci, na základě toho, že v případě Německa se jedná o „speciální případ“ a nové spolkové země by byly fakticky začleněny do ES sjednocením NDR a SRN. Druhou variantou, navrhovanou několika ministry zahraničí členských států, byla cesta splnění podmínek pro vstup, kterou musí absolvovat jakákoliv jiná země. V důsledku snažení Kohla a Delorse a díky výsledkům voleb ve východním Německu z března 1990 byla zvolena Delorova cesta.¹¹⁵

Zpráva Komise uveřejněná před začátkem integrace zmiňuje kromě výhod i některé hlavní problémy NDR. Jedním z takových problémů, byla nespolehlivost a spekulativnost jakýchkoliv informací a dat týkajících se ekonomické úrovně NDR. Zpráva popisuje nedostatky v oblasti infrastruktury, bydlení a zejména životního prostředí, na druhou stranu vyzdvihuje potenciál oblasti, jenž se odvíjí od dobré úrovně vzdělání obyvatelstva a technologických a průmyslových předností v některých oblastech. „Komise hodnotí sjednocení Německa nejen jako výzvu, ale také jako obrovskou příležitost pro Společenství kvůli dodatečným investicím, růstu obchodu a kontaktů, které se tím budou vytvářet na všech úrovních.“¹¹⁶

Evropská rada vyjádřila nadšení z budoucího sjednocení Německa, které je výsledkem svobodně vyjádřeného přání německého národa. Jako další pozitivum je chápáno to, že ke sjednocení dochází pod společnou

¹¹⁴ KOHLER-KOCH, Beate: *Die Osterweiterung der EG*. Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft 1991, s 16..

¹¹⁵ ROSS, G.: c. d., s. 49.

¹¹⁶ *The Community and German Unification*. Dostupný z: <http://aei.pitt.edu/2931/01/025.pdf>. (citováno 5. 6. 2009)

evropskou střechou. V začlenění bývalé NDR do ES viděla Evropská rada přínos jak pro společenství, tak pro území východního Německa.

Toto období, ve kterém byl zvažován praktický postup začlenění nových spolkových zemí do ES, můžeme z hlediska liberálního mezivládního přístupu taktéž zařadit do druhé fáze integračního procesu, tedy do fáze *inter-state bargaining*. Příkladem takového vyjednávání je pozdější spolupráce německého kancléře a francouzského prezidenta. Před zasedáním Evropské Rady v Dublinu dal Helmut Kohl společně s Francois Mitterandem najevo, že po sjednocení Německa hodlá i nadále prosazovat a prohlubovat evropskou integraci zejména skrze politickou spolupráci, když zdůraznil svůj „zájem na dalším pokroku v budování institucí politického společenství“.¹¹⁷ Z toho vyplývá, že reakce ostatních členských zemí byly ovlivněny Kohlovým odhodláním odevzdat část nabyté suverenity orgánům ES.

¹¹⁷ MORAVCOVOVÁ, D.: c. d., s. 38.

3.5. Třífázová integrace Jacquese Delorse

Důležitým momentem integračního procesu je summit ES v Dublinu v dubnu 1990, kde se ministři zahraničí členských zemí dohodli na začlenění NDR do ES společně s průběhem sjednocení Německa.¹¹⁸ Ve zprávě určené Evropskému parlamentu vyjadřuje Evropská rada postoj k integračnímu procesu následovně: „*Společenství se postará o to, aby začlenění státního území Německé demokratické republiky do ES proběhlo hladce a bezproblémově. Začlenění bude probíhat podle pravidel nevyhnutelných přechodných úmluv, jakmile bude provedeno sjednocení a k začlenění dojde beze změn smluv*“¹¹⁹.¹²⁰

Jménem Komise předložil v Dublinu J. Delors dokument *Společenství a evropské sjednocení*. V tomto dokumentu byla vyjádřena jasná podpora německému sjednocení a dokument obsahoval třífázový plán jeho naplnění, který končil definitivní integrací států bývalé NDR do ES. Na vypracování tohoto plánu se podílel velkou měrou tehdejší německý europoslanec Martin Bangemann¹²¹.¹²²

Prvním stupněm integrace byla dočasná tzv. *přizpůsobovací fáze* (interim adjustment stage), která začala zavedením německé měnové unie, doprovázené sociálními a ekonomickými reformami.¹²³ Během tohoto období Německá demokratická republika představila postupně legislativu nutnou pro integraci do systému ES a do systému spolkového. Následkem toho probíhala integrace do ES částečně před formálním sjednocením Německa. Největší část integrace NDR do Společenství proběhla právě během této fáze. Paralelně s měnovou unií byly zavedeny ekonomické reformy ve prospěch zavedení tržního hospodářství.¹²⁴ V této fázi měla být na základě doporučení

¹¹⁸ WINKLER, H.A.: c. d., s. 577.

¹¹⁹ Smlouvami jsou v tomto případě míněny Slučovací a Římské smlouvy (zakládající EHS a ESUO).

¹²⁰ *The Community and German Unification*. Dostupný z: <http://aei.pitt.edu/2931/01/025.pdf>. (citováno 6. 6. 2009)

¹²¹ Martin Bangeman je německým politikem (FDP), který byl v letech 1989 až 1999 evropským komisařem. Do roku 1993 byl komisařem pro vnitřní trh, následně pak pro průmysl, informační technologie a telekomunikaci.

¹²² ROSS, G.: c. d., s. 264.

¹²³ K tématu viz Tabulka č. 1.

¹²⁴ Např. reforma systému cen, reforma daňového systému a systému sociálního zabezpečení (v souladu s systémem SRN) atd.

Komise NDR poskytnuta co největší finanční pomoc. Byly ji zpřístupněny finanční zdroje umožňující půjčky jako Evropská investiční banka, Euratom a ESUO.

Druhá přechodná fáze (*transitional stage*) začala sjednocením dvou německých států. Legislativa Společenství, jak primární tak sekundární, začala tak automaticky platit na území Německé demokratické republiky, kromě výjimek, kdy Rada na návrh Komise specificky rozhodla jinak. V momentě, kdy vešla v platnost *Smlouva o sjednocení* (3. 10. 1990) začalo na území bývalé NDR také platit veškeré primární právo ES a přibližně 80% sekundárních právních norem ES. Přechodné úpravy v oblasti zemědělství, dopravy, vnitřního trhu a ochrany životního prostředí stanoveny touto smlouvou, platily do konce roku 1995, tzn. k plné aplikaci *acquis communautaire* došlo až v konečné fázi sjednocení.

Hlavními oblastmi, ve kterých bylo pro nové spolkové země potřeba speciálních opatření a zvláštní pomoci byly zemědělství, životní prostředí a obchod s členskými zeměmi *Rady vzájemné hospodářské pomoci* (dále jen RVHP). Poslední zmiňovaná oblast přestala být tak důležitá po kolapsu RVHP v červnu 1991.¹²⁵ Na zlepšení zemědělských struktur dostávaly nové spolkové země speciální dávky do konce roku 1992, přes odpor zemědělců z ostatních členských států. Situace životního prostředí se ukázala být tragickou a tak bylo toto území vyňato z environmentálních požadavků ES až do roku 1995.¹²⁶

¹²⁵ RVHP čítající deset členů, byla rozpuštěna 28. června 1991.

¹²⁶ ROSS, G.: c. d., s. 49.

3. 6. Vliv Německého sjednocení na evropskou integraci

Jeden z přínosů německého sjednocení a s ním spojeného začlenění nových spolkových zemí do ES spočívá ve vlivu, který tento proces měl na další evropskou integraci. Konec roku 1989 a první měsíce roku 1990 jsou charakterizovány v Německu jak „euforií“ ze získané svobody, tak údivem nad rychlostí procesů směřujících ke sjednocení. Vláda Spolkové republiky Německo, v čele s kancléřem Helmutem Kohlem, v té době postupovala ke sjednocení v evropském rámci. Právě tento fakt působil pozitivně na mezinárodní úrovni, kdy došlo k uznání německé suverenity a k praktickému schválení německého znovusjednocení ze strany světových mocností.

Státem, který německé sjednocení, přes počáteční problémy podporoval byla Francie. Kdybychom hledali důvody, které Francii k podpoře a následné vzájemné spolupráci vedly, měly bychom jistě zmínit roli všeobecné obavy počátku 90. let. Členské země evropských společenství se v té době obávaly, že se sjednocené Německo stane hegemonem, potlačujícím jak evropskou integraci, tak vliv a ekonomický status ostatních států. Ať už byly motivy jakékoliv, ze vzájemné spolupráce Mitteranda s Kohlem a jejich spolupracovníků H. D. Genschera a R. Dumase se zrodila iniciativa k prohlubování integrace pomocí politické Unie.¹²⁷ Prvním krokem byl návrh na svolání mezivládní konference, kde došlo k projednání několika konceptů. Mezi tyto náměty patřilo posílení demokratické jednoty Unie, zvýšení účinnosti institucí na základě většinových rozhodnutí Rady ministrů, zajištění jednoty a soudržnosti postupu Unie v ekonomické, měnové, a politické oblasti a definování a oživení společné zahraniční a bezpečnostní politiky.¹²⁸

Tato společná iniciativa nakonec vyústila v sepsání Maastrichtské smlouvy a vytvoření Evropské unie v únoru roku 1992.¹²⁹ Nicméně role Německa jako motoru integrace byla z velké míry omezena vnitřními problémy země, spojenými se sjednocením. Náklady na tento proces brzy významně převýšily předpokládané částky. Obava z inflace, rozpočtového deficitu a

¹²⁷ Myšlenka užší spolupráce na politické úrovni provází proces integrace Evropy od jeho počátku. V roce 1990 přichází s obdobným návrhem také Belgie, přesto se francouzsko-německá iniciativa v tomto směru stala zásadní.

¹²⁸ GERBET, P.: c. d., s. 323.

¹²⁹ SCHRÖTER, Hans J.: *Das neue Europa*. Köln, Carl Heymanns Verlag 2007, s. 117.

obchodní problémy vedly k tomu, že Bundesbanka¹³⁰ držela vysoké úrokové sazby, což se zpětně projevilo nejen v Německu, ale i v ostatních zemích.¹³¹ K ekonomickému napětí se přidávaly další problémy v podobě uprchlíků a imigrantů, tenze mezi východem a západem a neshody mezi vládou a již zmíněnou Bundesbankou. Všechny tyto faktory nutily Kohla a spolkovou vládu soustředit se více na vnitrostátní problémy, než na evropskou integraci.

Třetí fázi integrace je podle Andrew Moravcsika možné vysvětlit pomocí teorie funkčních režimů, kterou definoval Robert Keohane.¹³² Funkční režimy jsou formální a neformální uskupení států, jenž dobrovolně sdílí normy a principy, které regulují jejich chování v určité oblasti mezinárodních vztahů. Charakteristickým rysem režimů je, že přetrvávají i pokud podmínky nebo příčiny jejich vzniku pominuly. Důvodem pro trvání režimů je princip „*path dependency*“. To znamená, že členové (převážně národní státy) raději upraví stávající režimy, jelikož do nich již investovali, než aby zakládaly režimy nové. Režimy působí v mezinárodní politice jako samostatní a trvalí aktéři mezinárodních vztahů.¹³³

V této etapě dochází ke vzniku mezinárodních institucí, které provádějí a kontrolují plnění dohod vyjednaných v druhé etapě. Na případě německo-německého sjednocení je možné k takovým institucím částečně počítat například vznik Treuhandasaltu.¹³⁴ Na úrovni německo-evropské integrace, tedy v evropských institucích bylo Německo již zastoupeno představiteli SRN a způsobem sjednocení (tedy přistoupením k SRN) si nečinilo nárok na speciální zastoupení. Jedinou výjimkou je Evropský parlament, kde byly mandáty přepočítány podle demografického klíče.¹³⁵ Vláda Spolkové republiky Německo ještě před dokončením sjednocení prohlásila, že nebude požadovat navýšení počtu jejích zástupců v orgánech ES, kromě Evropského parlamentu (dále jen EP). Navýšení počtu poslanců odpovídá rozšíření země o přibližně 17 milionů občanů nových spolkových zemí, kteří potřebovali své zastoupení.

¹³⁰ Centrální banka Spolkové republiky Německo.

¹³¹ ROSS, G. : c. d., s. 141.

¹³² MORAVCSIK, A: 1993, c. d., s. 3.

¹³³ KEOHANE R. O. – NYE, J. S.: c. d., s. 34.

¹³⁴ Treuhandanstalt (Fond národního majetku) byla instituce, která byla zřízena za účelem privatizace státních firem bývalé NDR. Její činnost provázely skandály a úniky. Instituce fungovala od 17.6.1990 – 31.12.1994).

¹³⁵ SIEBERT, H.: *Die zweifache Integration: Deutschland und Europa*. Tübingen, J.C.B. Mohr 1993, s. 66.

¹³⁶ Změnu počtu poslanců se Německu snažilo prosadit v rámci Maastrichtu, to se mu ale nepodařila hlavně kvůli odporu Francie. K navýšení poslanců na základě demografického klíče došlo po dalších jednáních až na summitu Evropské rady v prosinci 1992 v Edinburgu. Celkově se počet mandátů zvýšil z 518 na 567 a Německá spolková republika získala 99 křesel, místo původních 81.¹³⁷

Motivaci pro ostatní členské země ES ukotvit sjednocené Německo v evropských strukturách je možné hledat hned na několika úrovních. Prvním důvodem byla již výše zmíněná snaha o kontrolu sjednoceného Německa a zamezení ekonomické hegemonii z jeho strany. Dalším ekonomicky motivovaným důvodem byla obava ze silné západoněmecké marky, která od poloviny 80. let fungovala ve světovém měřítku jako druhá rezervní měna po dolaru.¹³⁸ Z toho důvodu narostl tlak zejména ze strany Francie na dokončení vnitřního společného trhu a zavedení Evropské hospodářské a měnové unie, ke které vybízela tzv. Delorsova zpráva z roku 1989.¹³⁹ Tyto a další důvody společně uspíšily proces evropské integrace, který byl v tomto směru završen podepsáním Smlouvy o Evropské unii, která zásadně změnila strukturu i institucionální podobu Společenství .

¹³⁶ SIEBERT, H.: c. d. , s. 67.

¹³⁷ MORAVCOVÁ, D.: c. d., s. 40.

¹³⁸ *Die Geschichte der deutsche Mark*. Dostupný z:
http://www.sammler.com/mz/geschichte_der_mark.htm (citováno 7.6.2009)

¹³⁹ VEBER, V. : c. d. , s. 583.

3.7. Evropská politika sjednoceného Německa

Helmuta Kohla a jím vedenou spolkovou vládu lze označit za motor sjednocování Německa. K úspěšnému završení tohoto procesu došlo mimo jiné díky jeho začlenění do evropského rámce, tzn. ochota z německé strany vzdát se části své znovunabyté suverenity ve prospěch integrující se Evropy.

Iniciativa SRN v rámci procesu evropské integrace byla významná a nezastavila se u německého sjednocení a začlenění nových spolkových zemí do ES. Prezident Mitterand a kancléř Kohl navrhli na summitu v Dublinu v dubnu 1990 uspořádání mezivládní konference o politické Unii. Společně se pak na summitu v Římě v prosinci 1990, obrátil na Evropskou radu s výzvou k ustavení „*silné a solidární Unie, blízké občanům a ubírající se cestou, odpovídající jejímu federálnímu poslání.*“¹⁴⁰ Francouzsko – německá snaha v tomto směru záhy narazila na výrazný odpor ze strany Velké Británie, ale i Dánska a Portugalska.¹⁴¹ Odpor k politické unii byl hájen obavou z vytváření „nových os“. Skutečný problém ovšem představoval strach z možné německé ekonomické hegemonie a marginalizování politického vlivu ostatních členských zemí.

Hlavními body německé evropské politiky bylo rozšíření pravomocí Evropského parlamentu, sociální politika a zejména společná zahraniční a bezpečnostní politika.¹⁴²

¹⁴⁰ MORAVCOVÁ, D.: c. d., s. 39.

¹⁴¹ GERBET, P: *Budování Evropy*. Praha 2004, s. 324.

¹⁴² GERBET, P.: c. d., s. 324.

ZÁVĚR

V bakalářské práci bylo popsáno přistoupení nových spolkových zemí, které vznikly na území bývalé Německé demokratické republiky k Evropskému společenství. Integrovační proces byl vysvětlován pomocí jedné z významných teorií evropské integrace a to liberálního mezivládního přístupu. Tento teoretický rámec může událost z velké míry uspokojivě objasnit, jelikož klade důraz na formování národních preferencí na domácí úrovni a dále přikládá zásadní význam národním státům, které v tomto procesu hrály významnou roli. Práce se tedy zaměřila na analyzování procesu nejen z pohledu Německé demokratické republiky a Spolkové republiky Německo, ale bere v úvahu i zásadní roli ostatních členských států (zejména Velké Británie a Francie).

V práci byla ověřována hypotéza : *Proces integrace nových spolkových zemí, jenž vznikly na území bývalé Německé demokratické republiky, do ES napomohly urychlit zejména dva faktory. Prvním velmi významným faktorem byla vůle východoněmeckého lidu. Druhým byl tlak západních mocností na prohlubování politické integrace, který vyústil v Maastrichtskou smlouvu, kde hlavním motivem ze strany západních mocností byla kontrola sjednoceného Německa.*

Tato hypotéza byla v práci ověřována ve dvou fázích. Každému zmíněnému faktoru byla určena samostatná kapitola. Vůle východoněmeckého lidu byla sledována v kontextu „německo – německé“ integrace.

Demonstrace za sjednocení Německa, které probíhaly ve velkých městech NDR ještě několik měsíců po pádu Berlínské zdi byly výrazným signálem pro vládní elity. Ve výsledcích prvních svobodných voleb se pak tato touha jasně promítla, když zvítězila Aliance pro Německo, která prezentovala znovusjednocení, jako hlavní bod svého programu. V kontextu evropské integrace jak ji definuje Andrew Moravcsik byly tyto události vysvětleny jako první fáze integrace, kdy jsou na domácí úrovni vyjednány národní preference, právě pod tlakem zájmových skupin. Tyto preference jsou pak artikulovány vládou na mezinárodní úrovni.

Druhý faktor, tedy tlak západních mocností na prohlubování politické integrace, který vyústil v Maastrichtskou smlouvu, kde hlavním motivem ze strany západních mocností byla kontrola sjednoceného Německa byl analyzován v kontextu integrace nových spolkových zemí do ES, tedy integrace „německo – evropské“.

Evropské společenství fungovalo bez NDR po dobu téměř 40 let a začlenění NDR do ES bylo viditelně ekonomicky nákladné. Důvody, proč nové spolkové země o přistoupení usilovaly a proč členské státy s tímto krokem souhlasily můžeme vysvětlit právě za pomoci aplikace liberálního intergovernmentalismu. Pokud zohledníme Moravcsikovi základní teze, tedy formování národních zájmů na domácí úrovni a racionální jednání států motivované ekonomicky, můžeme si odpovědět následovně. Na jednu stranu hrály jistě významnou roli geopolitické důvody a obava z návratu totalitního režimu. Za hlavní příčinu, jak jsme se v práci snažili dokázat, však můžeme vidět právě Kohlem slibovanou hlubší evropskou integraci na níž se Německo významně přislíbilo podílet (a také podílelo). Tím pádem prakticky oslabilo svoji pozici v rámci Evropy, která ho mohla a může skrze struktury ES/EU do jisté míry kontrolovat. Zejména po zavedení Měnové unie a jednotné měny ztratilo Německo významnou výhodu v podobě silné Německé marky. Spolková republika byla ovšem ochotna k těmto krokům přistoupit, jelikož jednala na základě svých národních zájmů, kterými v tu dobu bylo hlavně znovusjednocení. Tyto národní zájmy vycházely z tlaku domácích skupin a byly taktéž motivovány ekonomicky, jak je vysvětleno ve druhé kapitole.

Další z hlavních tezí liberálního intergovernmentalismu - třífázový postup integrace, je také z velké části možné aplikovat na výše jmenovaný případ a podrobně je tato aplikace v práci rozepsána na konci druhé kapitoly a v kapitole třetí. Nicméně poslední etapa, jak ji popisuje Moravcsik, je definována vznikem nových mezinárodních institucí, které následně kontrolují dohody dojednané během druhé etapy. Na úrovni přistoupení nových spolkových zemí k ES nedošlo však ke vzniku žádných nových mezinárodních institucí. Přesto nemůžeme tento poznatek označit za nepotvrzení teorie. Tento moment integrace je nemožné analyzovat pouze na evropské úrovni. Jak bylo uvedeno definováno již v úvodu práce, jedná se v případě začlenění NDR do evropských struktur o do té doby nikdy nezaznamenaný dvojí

integrační proces. Na úrovni německo – německé integrace je možné vznik takovýchto institucí, které koordinovaly společnou politiku a kontrolovaly uzavřené dohody mezi NDR a SRN zaznamenat. Zvoleným postupem při sjednocení Německa, tedy přímým začleněním do Spolkové republiky Německo a přistoupením k Základnímu zákonu ovšem defacto přestala NDR existovat a na evropské úrovni byla reprezentována zástupci SRN. Z tohoto důvodu nebylo nutné zřizovat nové, popřípadě měnit stávající instituce ES.

Ve vztahu k institucím ES a evropské integraci vůbec, je však důležité zasadit tento proces do širšího rámce. Jak bylo v práci dokázáno (třetí kapitola) měla dvojí integrace Německa zásadní vliv na prohloubení integrace evropské. Obava o možnou ekonomickou hegemonii sjednoceného Německa vedla ostatní členské státy k efektnějšímu a rychlejšímu jednání ve směru prohloubení evropské integrace a ukotvení znovuscjednoceného suverénního Německa v jejích strukturách. Tyto kroky následně vyústily v sepsání Maastrichtské smlouvy a založení Evropské unie. Práce se nesnaží dokázat, že sjednocení Německa je jediným a nejzásadnějším důvodem pro sepsání a následnou ratifikaci Smlouvy o Evropské unii, nicméně dokazuje, že v tomto procesu hrálo významnou roli.

Během analýzy výše zmíněných dvou zásadních faktorů byly v práci definovány další významní činitele, kteří se podílely na urychlení sjednocení Německa a začlenění států bývalé NDR do ES. Za zásadní je možné v tomto směru hodnotit tzv. *window of opportunity*. Ve východním Německu došlo sice k pádu totalitního režimu na podzim roku 1989 a to i vlivem Gorbačovových reforem, nicméně tamní politická situace nebyla konsolidována a na mezinárodní úrovni se muselo počítat s možnou změnou ve vedení Sovětského svazu. Taková změna mohla vyústit v návrat totalitních režimů ve střední a východní Evropě. Z toho důvodu bylo nutné na straně západních mocností operovat co nejrychleji. Dalším významným faktorem v tomto procesu bylo také postavení západního Německa v evropských strukturách. Spolková republika Německo patřila k zakládajícím členům Evropských společenství a od roku 1955 byla členem NATO.

Proces znovusjednocení Německa a proces evropské integrace mají mnoho styčných bodů. Stejně byly cíle obou procesů, totiž splynutí trhů se zbožím, službami a výrobními faktory v jednotný vnitřní trh, jehož hranice náhle nebo postupně zmizí. Fundamentální rozdíl mezi oběma integračními procesy je v tom, že evropská integrace probíhá mezi nezávislými státy, které svou státní suverenitu ztrácejí jen pozvolně. Zatímco při německém sjednocení byla bývalá NDR zcela a náhle rozpuštěna a splynula s dřívější Spolkovou republikou.

Na rozdíl od evropské integrace, kde byla měnová unie začátkem 90. let jedním z *důležitých kroků* k politické integraci, německo-německá měnová unie byla jednou z *nezbytných podmínek* politického sjednocení. V Evropě se jednalo o integraci více než deseti různých národních měn včetně jejich institučních rámcových podmínek v měnovém prostoru. Ve východním Německu znamenalo přijetí DM (německé marky) celkové zřeknutí se měnové suverenity bývalé NDR. Další rozdíly obou procesů můžeme nalézt v tabulce č.1 v přílohách práce. Průběh obou těchto procesů je velmi složité analyzovat oděleně jelikož první do velké míry určuje ten druhý. Odděleně je možné provést analýzu důsledků na jedné straně přistoupení k ES a na druhé sjednocení Německa, to ale nebylo předmětem této práce.

V práci byla postupně ověřena výše zmíněná hypotéza a liberální mezivládní přístup byl úspěšně aplikován na konkrétní zkoumaný případ. Přesto je v závěru práce nutné uvést, že ke sjednocení Německa významně přispěly také faktory, které není možné pomocí liberálního intergovernmentalismu vysvětlit. Jedná se o důvody kulturní, sociologické a historické. Z tohoto pohledu by bylo možné aplikovat například konstruktivistickou teorii, která vychází z filosofie a bývá v posledních letech taktéž využita pro vysvětlení některých integračních procesů. Jak říká Ben Rosamond je tedy nutné být při zkoumání evropské integrace *teoreticky flexibilní*.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Internetové zdroje

Kohl, H.: *Zehn-Punkte- Programm zur Deutschlandpolitik.*

Dostupný z:

<http://www.helmut-kohl.de/index.php?msg=627>

Statistische Ämter des Bundes und der Länder

Dostupný z:

http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab1.asp. (citováno

Dokumenty evropských institucí

Community and German Unification

Dostupný z:

<http://aei.pitt.edu/2931/01/025.pdf>

The impact of german unification on the European Community

Dostupný z:

http://aei.pitt.edu/4899/01/003255_1.pdf

Smlouvy a zákony

Beschluß der Volkskammer über den Beitritt der DDR zur Bundesrepublik Deutschland vom 23. August 1990.

Dostupný

z:

http://www.dhm.de/lemo/html/dokumente/DieDeutscheEinheit_erklaerungVolk-skammerZurWiedervereinigung/index.html

Grundgesetz

Dostupný z:

<http://lexetius.com/GG/23>

Treaty on the Final Settlement with Respect to Germany, September 12, 1990.

Dostupný z:

<http://usa.usembassy.de/etexts/2plusfour8994e.htm>

The Treaty establishing the European Economic Community

Dostupný z:

[http://en.wikisource.org/wiki/The_Treaty_establishing_the_European_Economic_Community_\(EEC\)#PART_SIX_.E2.80.94_General_and_Final_Provisions](http://en.wikisource.org/wiki/The_Treaty_establishing_the_European_Economic_Community_(EEC)#PART_SIX_.E2.80.94_General_and_Final_Provisions)

Verfassungsgesetz zur Bildung von Ländern in der Deutschen Demokratischen Republik

<http://www.verfassungen.de/de/ddr/ddr90-laeefinf.htm>

Die Verträge zur Einheit Deutschlands. Deutscher Taschenbuch Verlag 1990, München, s. 647.

Literatura

ARNOLD, Rainer: *Německo a evropská integrace*. In: *Evropské Právo*, 6/2002, Regensburg. 4s.

BUCHNER, Gerhard.: *Die Bundesrepublik Deutschland*. München, Humboldt-Taschenverlag Jacobi KG 1994, 240s.

DIECKMANN, Kai. - REUTH, Ralph Georg.: *Kohl, H. - Chtěl jsem sjednocení Německa*. Praha, Karolinum 1997, 334s.

EHLER, Tomáš: *USA a znovusjednocení Německa*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2006, 132s.

FIALA, P. – M. PITROVÁ: *Evropská unie*. Brno, CKD 2003, 744s.

GERBET, Pierre: *Budování Evropy*. Praha, Karolinum 2004, 452s.

GUÉRIN-SENDELBACH V.: *Frankreich und das vereinigte Deutschland. Interessen und Perzeptionen im Spannungsfeld*. Opladen, Westdeutscher Verlag 1999, 152s.

HACKER, Jens: *Integration und Verantwortung*. Bonn, Bouvier Verlag 1995, 413s.

HETTLAGE, R. - LENZ, K.: *Deutschland nach der Wende, eine Bilanz*. Mnichov, Verlag C.H. Beck 1995, 275s.

KEOHANE Robert O. – NYE, Joseph S.: *Power and Interdependence*. Harper Collins Publisher 1989, 315s.

KNOPP, Guido: *Goodbye DDR*. Mnichov, Bertelsmann Verlag 2005, 287s.

KOHLER-KOCH, Beate: *Die Osterweiterung der EG*. Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft 1991, 183s.

KRATOCHVÍL, Petr: *Teorie evropské integrace*. Praha, Portál 2008, 220s.

MARTENS, Walter: *První a druhá Evropa*. Praha, Panevropa 1995, 146s.

MORAVCOVÁ, Dagmar a kol. : *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 2000, Praha, s. 182.

MÜLLER, Helmut: *Dějiny Německa*. Praha, Nakladatelství lidové noviny 2004, 608s.

MÜLLER, Helmut: *Deutsche Geschichte in Schlaglichtern*. Leipzig, Brockhaus 2004, 528s.

MORAVCSIK, Andrew: *The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. London, UCL Press 1999, 514s.

MORAVCSIK, Andrew: *Negotiating the Single European Act*. In: International Organization, Vol. 45, No. 1. (prosinec, 1991), pp. 19-56. Dostupný z: <http://home.aubg.bg/students/ZVA060/intergovt.pdf>

MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. In: Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4, prosinec 1993, s. 52.

NYE, Joseph S.: *Understanding International Conflicts*. Longman 2007, New York, 302s.

PUCHALA, D.: *Of Blind Men, Elephants and International Integration*. Journal of Common Market Studies. Vol. 10, N. 3, březen 1972, s. 267 – 284.

RITTBERG, B. a F. SCHIMMELFENNIG: *Integrationstheorien: Entstehung und Entwicklung der EU*. In: Die Europäische Union. Ferdinand Schöningh, Paderborn 2005, s. 19 - 80.

ROSS, George.: *Jacques Delors and European Integration*. Cambridge, Polity Press 1995, 326s.

SIEBERT, Horst: *Die zweifache Integration: Deutschland und Europa*. Tübingen, J.C.B. Mohr 1993, 164s.

SCHRÖTER, Hans J.: *Das neue Europa*. Köln, Carl Heymanns Verlag 2007, 296s.

ŠAUER, Jaroslav: *Německá otázka v evropské politice*. Praha, Oeconomica 2005, 246s.

TOEPEL, Kathleen: *Zwischenbilanz der Strukturfonintervention und andere EU Programme in den neuen Bundesländern*. Berlin, Druckner a Humblot 1996, 71s.

VEBER, Václav: *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha, Nakladatelství lidové noviny 2004, 646s.

WEBER, Hermann: *Dějiny NDR*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2003, 439s.

WEGNER, Manfred: *Die neue Bundesländer in der EG*. Baden-Baden, Nomos 1993, 132s.

WEGS, Robert J. - LADRECH, Robert: *Evropa po roce 1945*. Praha, Vyšehrad 2002, 376s.

WILHELMOVÁ, Ludmila: *Informace veřejnosti před vstupem do EU*. Praha, Parlamentní institut 1999, 18s.

WINKLER, Heinrich August: *Der lange Weg nach Westen II*. München, Beck 2002, 742s.

ZÜCKERT Gudula und Ulrich: *Eine getrennte Geschichte*. Bamberg, C.C.Buchner 1993, 176s.

PŘÍLOHY

Tabulka č. 1 - Srovnání německé a evropské integrace

	Německo-německá integrace	Evropská integrace
1. Hospodářská unie		
- institucionální uspořádání	rychlé přizpůsobení skrz převzetí, federální struktura zemí	nadále velké rozdíly, velmi pomalé sblížování
- uspořádání dle velikosti	dva, ale nestejní partneři	mnoho partnerů s odlišnými preferencemi a dlouhou fází přechodu
- časový průběh	krátká přechodná fáze k politické unii	postupný proces s dlouhými přechodnými fázemi
- přizpůsobení systému	radikální a nezvratná změna systému směrem k tržnímu hospodářství	podobnosti a pozvolné přizpůsobení hospodářského systému a priorit
- hospodářské rozdíly a regionální politika	velké rozdíly mezi starými a novými spolkovými zeměmi, žádné	pomalé odbourávání regionálních rozdílů, hojné jazykově-

<p>- pracovní mobilita</p> <p>- nutnost hospodářsko-politické koordinace</p> <p>-povinnosti k přizpůsobení</p> <p>- finanční vyrovnání a transfery</p>	<p>jazykové či kulturní bariéry, narůstající regionální problémy</p> <p>velká</p> <p>spolek – země a mezi zeměmi</p> <p>při odpadnutí nástroje směnného kursu větší vnitřní tlak na přizpůsobení</p> <p>masivní podpora převodem peněz</p>	<p>kulturní rozdíly;</p> <p>malá</p> <p>rostoucí v přechodném stadiu k vytvoření systému evropské centrální banky, poté potřeba koordinace rozpočtové a fiskální politiky</p> <p>narůstající konkurence pracovišť, daňový a regulační systém vnitřního trhu</p> <p>podpora skrz strukturální fondy a postupné navýšení pro zaostalé regiony</p>
<p>2. Měnová unie</p> <p>- měnový systém</p>	<p>radikální změna – přijetím DM, konstruování dvoustupňové bankovní soustavy</p>	<p>zavedení nové měny postupným procesem, přijetí na základě hospodářských a monetárních kritérií</p>

- finanční politika	totální a okamžité vzdání se suverenity a převzetí peněžní a měnové politik spolkovou bankou	pozvolné vzdávání se suverenity (1. a 2. stupeň Evropské měnové unie)
3. Sociální unie		
- sociální zákonodárství/pracovní trh	převzetí všech sociálních ustanovení tj. identický soc. systém, jednotný pracovní trh	nadále rozdílné soc. systémy a systémy soc. pojištění, rozdíly v trzích práce
- platy	rychlé přizpůsobení mezd	rozdíly mezi platy a vedlejšími mzdovými náklady
- životní poměry	pozvolné přizpůsobení kvůli velkým rozdílům, které může být zrychleno hospodářským růstem	pouze velmi pomalý proces při vyrovnávání rozdílů životních poměrů (zejména na jihu ES a v Irsku)

143

Tabulka č. 2

Rok	<i>Spolková republika Německo</i>	<i>Německá demokratická republika</i>
1949	23. května vyhlášena SRN	7. října vyhlášena NDR
1950		Vstup do RVHP Smluvní potvrzení hranic s Polskem (Odra-Nisa)
1952	Odmítnutí Stalinovi nóty → <i>snaha SSSR zabránit západní integraci</i>	
1953		Celostátní povstání
1954	Pařížské smlouvy	
1955	Vstup SRN do NATO Hallsteinova doktrína → <i>zmrazení vztahů s NDR</i>	Přistoupení NDR k Varšavskému paktu Hallsteinova doktrína
1956	Obnovení Bundeswehru	Založení Národní lidové armády
1960		† W. Piecka → zrušení prezidentského úřadu
1961		Zbudování Berlínské zdi
1966	Velká koalice (CDU/CSU – SPD) → <i>západní integrace podporována celou koalicí</i>	
1969	W. Brandt kancléřem → <i>Ostpolitik (odklon od Hallsteinovi d.)</i>	
1970		Setkání W. Brandta a W. Stopha v Erfurtu → <i>první německo-německé vrcholné setkání</i>
1973	Smlouva s NDR; Vstup do OSN → <i>odklon od sjednocení, aktivní spolupráce</i>	Smlouva s SRN; Vstup do OSN
1974	Kancléřem H. Schmidt → <i>upevnění vztahů s USA, aktivní snaha o západní integraci</i>	
1982	H. Kohl kancléřem → <i>prozápadne orientovaný požadavek sjednocení</i>	
1988		Odmítnutí perestrojky a glasnosti → <i>prohlubování ekonom. krize a izolace</i>

Tato tabulka zaznamenává paralelně nejdůležitější události v SRN a NDR. Jedná se o události, které jsou kompatibilní s textem bakalářské práce, popřípadě ho doplňují. Ambicí tabulky není vyjmenovat všechny důležité události.

(Modře jsou označeny procesy v obou zemích, které jsou důležité pro integraci evropskou aka západní či německo-německou

Rok	Den, měsíc	Událost	Místo	Výsledek	Předsednictví Rady ES/EU
1989	7. 5.	Volby s 99 % vítězstvím SED	NDR	Podnět k masovým demonstracím obyvatelstva	
	8. 11.	Odstoupení ústředního výboru SED	NDR		
	9. 11.	Otevření hranic mezi NDR a SRN	Berlín	Emigrace obyvatel NDR do SRN	
	28. 11.	10 bodový program H. Kohla	Bonn	Návrh procesu sjednocení	FRANCIE
	8. - 9. 12.	Summit Evropské rady	Štrasburk	Uznání Německé jednoty a práva na svobodné sebeurčení	
1990					IRSKO
	18. 3.	1. svobodné volby v NDR	NDR	Vítězství Aliance pro Německo (volební účast 93%)	
	12. 4.	Ustanovení vlády NDR	NDR	Předsedou Lothar de Maiziére (CDU)	
	28. 4.	Summit Evropské Rady	Dublin	Rozhodnutí o přistoupení NDR k ES	
	18. 5.	Smlouva mezi SRN a NDR		Ustavení měnové, hospodářské a sociální unie	
	22. 6.	Správní reforma	NDR	Zavedení 5 nových spolkových zemí na území NDR	ITÁLIE
	1. 7.	Vstupuje v platnost měnová unie	NDR + SRN	Zavedení jednotné měny (DM)	
	23. 8.	Hlasování Lidového sněmu o sjednocení	NDR	Zvolena forma přistoupení dle č. 23 Základního zákona	

12. 9.	Podpis Smlouvy 2+4*	Moskva	Uznání hranic na Odře-Nise, snížení ozbroj. sil atd.
3. 10.	Den Německé jednoty	Berlín	Sjednocení Německa; Konec existence NDR Zavedení <i>acquis communautaire</i> na území NDR
2. 12.	1. celoněmecké volby	SRN	Zvítězila CDU

*Smlouva o závěrečných ustanoveních ve vztahu k Německu